

Zpráva z fokusních skupin Dítě v rodičovském konfliktu

Výsledky předvýzkumu v rámci projektu

Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče

(IP70612)

Jana Barvíková

VÚPSV, v. v. i. Praha

2019

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7
Vyšlo v roce 2019, počet stran 45
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Studie přináší dílčí výsledky předvýzkumu v rámci projektu *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče (IP70612)*. Podává zprávu o expertních rozhovorech a zejména fokusních skupinách realizovaných v průběhu prvního roku řešení projektu. Ty měly výzkumnému týmu poskytnout vhled do problematiky rodičovského konfliktu v České republice z pohledu praxe a poskytnout podklady pro přípravu dalších fází výzkumu.

Klíčová slova: rodičovský konflikt; rozvod; rozchod; porozvodová péče; výživné; střídavá péče; výlučná péče; společná péče; dopady rodičovského konfliktu na děti

Abstract

The study brings partial results of the pre-research within the project *Impacts of the rate of parental conflict on children and the role played by post-divorce care arrangements (IP70612)*. It reports on expert interviews and focus groups in particular realized during the first year of the project. Their aim was to provide an insight into the issue of parental conflict in the Czech Republic in terms of practice and provide background materials for the preparation of further phases of the research.

Key words: parental conflict; divorce; separation; parental childcare after separation; maintenance; joint custody; exclusive custody; shared custody; effects of parental conflict on children

Obsah

Úvod	7
1. Rodičovský konflikt	8
1.1 Rozpad rodiny v posledních letech	8
1.2 Rozchody nesezdaných rodičovských párů	11
2. Výlučná, střídavá a společná péče	13
2.1 Nárůst zájmu o společnou péči?	13
2.2 Kdo a proč usiluje o střídavou péči?	14
2.3 Režim střídavé péče	18
2.4 Rozdíly mezi střídavou péčí a výlučnou péčí s rozšířeným stykem z hlediska právních důsledků pro rodiče a jejich nároky	20
2.5 Zvažování vhodnosti střídavé a výlučné péče	24
2.6 Střídání rodičů v domácnosti u dítěte	27
2.7 Odlišné typy a režimy péče u sourozenců	28
2.8 Změny typu nebo režimu péče	30
2.9 Dospělí klienti se zkušeností střídavé či výlučné péče	30
2.10 Výživné, finanční a majetkového vyrovnání v pozadí sporu	31
2.11 Vliv pojmosloví na rodičovský konflikt	32
3. Fungování systému	35
3.1 Co změnit v rámci profese nebo systému	35
3.2 Potřeba edukace rodičů	40
3.3 Potřeba vyšší dostupnosti psychologické pomoci	43
3.4 Kdo by měl být v opatrovnickém řízení kolizním opatrovníkem dítěte?	44
Literatura	45

Úvod

Tato studie navazuje na studii *Péče o děti po rozvodu či rozchodu* (Höhne, Palonciová 2019) a přináší další dílčí výsledky předvýzkumu v rámci projektu *Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče (IP70612)*. Podává zprávu o expertních rozhovorech a zejména fokusních skupinách realizovaných v průběhu prvního roku řešení projektu.

V průběhu období od června do července 2019 byly realizovány rozhovory s 12 odborníky vybraných profesí (psychoterapeut, psycholog, pracovník OSPOD, metodik sociálněprávní ochrany dětí, soudce, advokát, pedagog ZŠ, odborní referenti ministerstva spravedlnosti). Tyto rozhovory měly výzkumnému týmu poskytnout vhled do problematiky rodičovského konfliktu v České republice z pohledu praxe a poskytnout podklady pro přípravu dalších fází výzkumu.

V září 2019 pak bylo provedeno 5 fokusních skupin s experty: 1. s pracovníky OSPOD, 2. se soudci, 3. s terapeuty, 4. advokáty a 5. smíšená mezioborová, zahrnující všechny vyjmenované profese. Scénář pro tyto diskusní skupiny byl koncipován tak, aby v základu obsahoval otázky společné pro všechny profese. Při jeho tvorbě byly využity i náměty na otázky získané od respondentů expertních rozhovorů. Scénáře pro každou profesní skupinu pak byly upraveny tak, že k základu bylo připojeno ještě několik specifických otázek pro každou profesi. Fokusní skupiny byly věnovány čtyřem hlavním okruhům témat: I. rodičovský konflikt, II. střídavá a výlučná péče, III. fungování systému, IV. výzkum. Toto členění (s výjimkou posledního bodu) sleduje i tato studie. Jednotlivých diskusních skupin se účastnilo zpravidla 7-9 osob, s výjimkou skupiny s advokáty, již bylo přítomno 5 osob (dvě se omluvily z nenadálých důvodů těsně před konáním diskuse).

Expertní rozhovory i fokusní skupiny byly nahrávány na diktafon. Z jejich audiozáznamů pak byly pořízeny doslovné přepisy. Následné kódování a analýzy přepisů byly provedeny za pomoci softwaru ATLAS.ti. Využito bylo otevřené kódování dle obsahu a kategorizace s následnou obsahovou analýzou.

Text této studie shrnuje nejdůležitější poznatky k vybraným diskutovaným tématům tak, jak byly prezentovány jednotlivými účastníky.

V textu obsažené doslovné citace z rozhovorů jsou v souladu se zvyklostmi v kvalitativním výzkumu ponechány v hovorové řeči. V zájmu zachování anonymity účastníků fokusních skupin v textu samozřejmě neuvádíme jejich jména. Všechny citované pasáže z rozhovorů byly anonymizovány.

Pro teoretický a právní rámec vztahující se k problematice rodičovského konfliktu a úpravy péče o děti odkazujeme na výše zmíněnou studii *Péče o děti po rozvodu či rozchodu*.

1. Rodičovský konflikt

„...mám pořád takovej pocit, že je stále převaha rodin a rodičů, kteří jsou ochotni se dohodnout a jsou to takový ty tenoučké spisy, kde je nějaká dohoda, akorát, že asi pro takový ty konfliktní vztahy mezi těma rodičema a dětma nevidíme ty, který dopadnou dobře, protože ty konfliktní vztahy zaberou prostě strašně moc času, strašně moc energie a táhnou se roky rokocí.“ (pracovnice OSPOD)

1.1 Rozpad rodiny v posledních letech

Jaké jsou zkušenosti účastníků diskusních skupin s rozpadem rodiny v posledních letech¹, pokud jde o míru výskytu konfliktu rodičů při rozchodu, jeho intenzitu, či naopak jejich snahu o dohodu a zohledňování potřeb dětí? Mění se důvody, proč se rodiny rozpadají?

- Dříve bylo obvyklé, že děti po rozchodu rodičovského páru zůstaly ve výlučné péči matky.
- Od otců se dnes více očekává, že se zapojí do péče o děti a otcové se dnes skutečně v mnohem větší míře do péče už od raného věku dětí zapojují. Přirozeně, když pak dojde k rozchodu rodičovského páru, otcové si vůči dětem chtějí udržet svoji dosavadní roli, tedy i nadále se podílet na péči o ně, hrát důležitou roli v jejich každodenním životě a nebýt jen „víkendovými otci pro zábavu“. I s vyšším důrazem společnosti na rovnost práv pohlaví se muži hlásí o svá rodičovská práva. Nicméně někdy otcové - k překvapení matek - začínají vyvíjet snahu o své zapojení do péče o děti teprve v době rozpadu jejich partnerského vztahu. Zatímco předtím nechávali jejich výchovu a péči o ně na matce, během rozchodu si uvědomí, že by o děti mohli přijít. I střídavá péče otce v jejich otcovské roli mnohdy aktivizuje.

„...střídavá péče je naprostá pravda o té aktivaci otců a mnoho mých klientek říká - kdyby dělal desetinu toho, co dělá teď před rozvodem, v životě se s ním nerozvedu.“ (advokátka)

- Střídavá péče nebo výlučná péče s rozšířeným stykem už zvláště ve městech nejsou výjimečným řešením péče o děti po rozchodu. I proto ji navrhuje, či o ni usiluje stále více mužů, a zvolna přibývá i žen, které ji akceptují, či upřednostňují. Ani pro ženy již není tak stigmatizující jako dříve nemít děti ve své výlučné péči.
- Zvyšuje se zájem o společnou péči (regionální rozdíly).
- Přibývá rodičů, kteří mají snahu řešit porozchodové záležitosti týkající se dětí dohodou a s ohledem na ně.
- Zároveň je významný podíl rodičů, kteří vlastní záležitosti spolu neřeší, svoji odpovědnost přenáší na soudy a další instituce.

¹ Diskutující se ve svých výpovědích vztahovali zpravidla k období posledních 10-15 let.

„A ta míra konfliktnosti roste i tím, že vyrůstá generace 80. a 90. let, dorůstá do rozvodů, 92., 93. ročník. A když si stoupnu do jednací síně a řeknu jim - mluvili jste spolu vůbec o tom? Tak oni řeknou - ne, nemluvili jsme o tom, napsali jsme si tři sms. Takže taková generace dorůstá.“ (soudkyně)

„A to dítě v tu chvíli, jako to zajímá jenom mě a asi toho soudce, protože přesně, rodiče přijdou a já říkám - domluvili jste se, máte nějakou představu? - Ne, my jsme to dali k vám soudu, protože vy to za nás rozhodnete a vy to za nás vyřešíte. Prostě přenáší tu svojí odpovědnost na toho naprosto nezúčastněného člověka. A když jim jako řeknu - ale to je vaše dítě, vy ho znáte a vy byste pro něj chtěli mít to nejlepší. Tak prostě oni to vůbec nejsou schopni pochopit.“ (soudkyně)

- Pokud se rozpory mezi rodiči objeví, bývají intenzivnější, složitější, agresivnější a pro pracovníky náročnější. Lidé se dnes nebojí použít ostřejší důvody, obvinění, manipulovat, stěžovat si. Podíl vyhrocených opatrovnických kauz je údajně nejvyšší v Praze a velkých městech, souvisí to mj. se spory o majetek, které jsou často na pozadí silného konfliktu o děti mezi rozvádějícími se rodiči, a dále pak s vyšší vzdělání rozcházejících se rodičů (vůči tomuto názoru se nesouhlasně vymezil soudce okresního soudu v regionu s nižší vzdělaností).

„...ta míra konfliktnosti zvláště ve velký Praze roste, už jenom tím, kolik nám tady přibývá obyvatel, i cizích státních příslušníků, takže Praha je specifická tím, že 20 procent nápadu tvoří cizinci, zejména Rusové, Ukrajinci, Vietnamci a podobně, Číňani. A potom tu specifčnost vidím ještě v tom, že jsou tady vyšší finanční prostředky a větší majetek, takže tady jde hodně o majetek. A ty děti se stávají prostředníkem, i jak řešit majetkové věci...“ (soudkyně)

- Strategie vysokoškoláků podle některých účastníků bývají rafinovanější a tvrdší, hůře lze rozpoznat jejich manipulaci - nejen vůči expartnerovi a dětem, ale i směrem k zapojeným profesionálům. Objevuje se i zastrašování pracovníků, kteří jednají proti stanovisku nebo pohledu tohoto typu klientů (např. nedostanou-li posudek na prožívání a vývoj dítěte, v jaký doufají, či stanovisko potvrzující, že právě oni jsou pro dítě tím vhodným rodičem), kontaktování dalších a dalších odborníků za účelem dosažení kýženého výsledku vyšetření apod. Úspěšnou strategií odborníků, jak se v takových případech nenechat zatáhnout do rodičovského konfliktu a nenechat se zneužívat v neprospěch dítěte, je úzká interdisciplinární spolupráce s OSPOD a soudy.
- Mezi další zmiňované důvody patří najímání advokátů, kteří mohou ve sporu pomoci, mnohdy je tomu však naopak. Chybí povědomí o tom, že není vhodné najímat advokáty, kteří nejsou specializovaní na rodinné právo - příliš často bývají nekompetentní, mívají zásadní neznalosti, neznají základní procesní postupy, spory hrotí, vedou klienty kontraproduktivně za vítězstvím, bez ohledu na zájmy dětí (jako ve světě obchodního práva). Nicméně objevil se názor soudce, že i jejich strategie lze kultivovat, postačí, ví-li se, že daný soud upřednostňuje dohody před bojem rodičů a advokátů.

„...u nás teda na tom venkově ty advokáti jako už to ví, už jsou jako v podstatě tak jako vychovaní, oni to jako ví, tu naši tendenci toho soudu, že my teda se snažíme o ty dohody, jo? My to děláme třeba jenom dvě kolegyně, takže tam je to jako jednoduché nějakou tu linii udržet. A ty advokátní místní, co působí u obvodu našeho soudu, tak to v podstatě jako znají a ví to a řeknou rovnou těm klientům jako, co po nich my budeme u toho soudu chtít a jak to bude probíhat, jo? Když nám přijede někdo z Prahy, tak samozřejmě to hned poznáme. To už poznáme na tom návrhu, poznáme to prostě už třeba často... už ty útoky jako, že tam prostě...“

1. Rodičovský konflikt

- Konfliktnost opatrovnických sporů podle zúčastněných soudců podporují rodičovské aktivistické organizace a webové portály, prosazující zájmy jednoho z rodičů nezřídka bez ohledu na skutečný zájem dítěte a šířící zavádějící informace.
- Rozpady nesezdaných soužití bývají méně dramatické – nesezdané páry většinou nebojují o společný majetek, ale také se o jejich rozchodech mnoho neví... (viz dále).
- Důvody k rozchodu se nemění. Mladí lidé dnes nejsou nastaveni na to problémy řešit, jakmile se objeví, mají tendenci se rozejít, aniž by přemýšleli nad důsledky. („Neopravujeme rozbité“)

„A vůbec nedomýšlí jako důsledky, ať už samozřejmě ve vztahu k dítěti, ve vztahu k ekonomice, k bydlení a je tam obrovská vlastně snaha vlastně to udělat rychle a vlastně utýct od těch problémů. A stává se mi v praxi, že leckdy ještě se ani pomalu nedosoudíme, oni už mají jiné partnery, pořizují si další děti, takže to opravdu není jakoby vůbec žádnou novinkou. A je to jako docela překvapivé, až mě jako někdy šokuje, kam někdy jsou ti klienti ochotni jako v rámci svého soukromého života zajít a vůbec jako nepřemýšlí nad nějakými důsledky, následky. Pořizují si vlastně další potomky a skutečně jako leckdy to chování jako lze hodnotit jako nezodpovědné...“ (advokátka)

- Dnešní mladí lidé často nemohli čerpat vzory řešení konfliktů u svých rodičů.
- Z pohledu pražského psychoterapeuta u vysokoškoláků a středoškoláků zájem řešit partnerské problémy s odborníky je, problémem je nedostupnost párových psychoterapeutů – bezplatné poradny a praxe renomovaných soukromých terapeutů jsou přetížené a mají dlouhé objednací lhůty - a kvalitních psychoterapeutických služeb. (Párová) terapie má smysl, i když se vztah nepodaří zachránit – může se podařit pořešit zranění z partnerského konfliktu tak, že neživí rodičovský konflikt během a po rozchodu. Diskutována byla různá úskalí psychoterapie – např. účinnost párové terapie oproti individuální terapii (v individuální terapii se pracuje pouze s obrazem jedné strany konfliktu), zohledňování potřeb dětí (snaha rozkrývat potřeby dítěte a vtáhnout rodiče k práci na jeho potřebách), nedostatek kvalitních párových psychoterapeutů (párová psychoterapie je specifická a náročná, ne všechny psychoterapeutické výcviky na ni své absolventy dostatečně připravují; moderní párová terapie je již dále než Plzákův přístup, který je stále v povědomí).

„Já třeba na terapii čekám čtyři, pět měsíců, když chci je dostat do motolské nemocnice, abych udělala nějakou soudnou terapii u někoho, kde to má smysl, tak mně říkají - jsme zcela zaplnění, za čtyři měsíce.“ (soudkyně)

„A my ani nemáme... zase třeba u nás nefungují ty sociální služby, kam já bych je poslala, tam prostě nikoho nemám. Já mám nějaké neziskové organizace, kde se mi to taky mění, protože tam chodí ty mladí z těch škol nadšení, většinou teda ženy, takže ty mi tam vydrží dva tři roky, pak odejdou na mateřskou nebo někam jinam, takže tam není vůbec žádná jako návaznost, abysme s nimi nějak dlouhodobě spolupracovali a nějakou linii jsme jako vedli společně, jo?“ (soudkyně)

- Ženy se dokáží ekonomicky zajistit, nezůstávají ve vztazích, které by dříve vydržely. Jak bylo popsáno v diskusi advokátek, v určitém věku (cca kolem 40 let) nyní přestávají upřednostňovat starost o děti a rodinu před sebou sama a začínají si prosazovat prostor pro sebe. Mnohdy mívají dojem, že muž v rodině nefunguje, jak by měl. Rozejdou se, najdou si nového partnera, u něhož očekávají, že to bude jiné, lepší.

- Některé páry si nemohou dovolit ukončit společné soužití z ekonomických důvodů, zejména kvůli cenové nedostupnosti bydlení. Rodina je nicméně rozpadem partnerského vztahu rodičů narušena. Někdy bývají ekonomické důvody (dluhy) příčinou rozpadu manželství.
- Jsou běžné a tolerované různé formy soužití, není jen model klasické rodiny – rodiče žijí vedle sebe každý svůj vlastní život, spolupodílejí se na výchově dětí, rozvést se nechtějí.
- Navzdory podílu rozpadajících se partnerství touha po partnerském vztahu je stále stejná. Frustrace z jejího nenaplnění vyživuje rodičovské konflikty.
- Očekávání, s nimiž ženy a muži přicházejí do partnerského vztahu, narůstají (neodpovídají jejich partnerským a emocionálním dovednostem) a nenaplnují se. Dříve funkční ochranné faktory jako genderové stereotypy a morálka („jako to, že to bude ostuda, to, že se to nemá vlastně“) dnes již nejsou platné. Lidé se mnohem více zaměřují na své individuální potřeby a emoce, které se v souvislosti s jejich ne/naplňováním objevují.
- Rodiče mnohdy mylně očekávají, že rozvodem jejich neshody a problémy skončí.

„Je moc hezká myšlenka, že říkáš, že vlastně se rozvod bere, jako kdyby ten druhý umřel, čili že už s ním nemusíme počítat, to je hodně zajímavý. A já ještě zjišťuju to, že ty lidi si myslej, že vlastně jakoby to rodičovství řešej jenom do těch 18 let toho dítěte, to znamená, do té doby se o něj budou rvát. A já jim říkám - vy s tím dítětem ještě musíte strávit dalších 50 let a chovejte se tak, aby když má ty 18. narozeniny a už si může dělat, co chce, aby vám ještě vůbec přišel sfouknout ty svíčky na tom dortu, protože on už nemusí. (...) A že vlastně to dítě jim to v těch 18 vrátí, pokud se na něm podepíšou, to znamená, že velmi záhy odejde a začne v nějakým šérováním bydlení, protože už ty rodiče nechce dál snášet. Takže to rodičovství je vlastně celoživotní úloha.“ (advokátka)

1.2 Rozchody nesezdaných rodičovských párů

Pozorují účastníci diskusních skupin nějaké rozdíly mezi chováním sezdaných rodičů v rozvodu a nesezdaných rodičů v rozchodu?

O tom, jak se rozcházejí nesezdaní, se příliš neví, neboť se zúčastněnými odborníky se dostane do kontaktu pouze množina těch, kteří jsou v konfliktu (je možné se rozejít a dohodnout na péči o děti bez účasti a zásahu OSPOD, soudu atd.). V tomto ohledu se tedy lze pohybovat spíše v rovině hypotéz a osobních názorů. Nejčastěji zaznívalo, že rozchod nesezdaných bývá méně dramatický, neboť nemívají spory o majetek (často mají od počátku oddělený majetek i finance a nemusí vypořádávat společné jmění manželů) s odkazem na fakt, že majetkové spory eskalují konflikty o děti, které se v nich stávají rukojmími. Na druhou stranu, jak uvedla jedna advokátka, prostřednictvím nastavení majetkových vztahů mnohdy lze také pracovat ve prospěch nastavení péče o děti, tedy zkorigovat dohodu/výsledek sporu s ohledem na zájmy dětí. Bylo rovněž zmíněno, že manželství a společný majetek může manželský pár držet pohromadě (advokátkou byl zmíněn jako příklad pár, který se nedokázal domluvit na rozdělení majetku, až se usmířil a manželé se k sobě vrátili), o to mohou být nesezdaná soužití křehčí. Rozejít se bývá snadnější než projít rozvodem, nesezdaná soužití se tedy oproti manželstvím mohou rozpadat příliš brzy. Současné nastavení (mladých) lidí neřešit problémy je možná jedním z důvodů, proč jsou nesezdaná soužití tak na vzestupu – nesezdané soužití nepředstavuje takový závazek a rozejít se, když něco

1. Rodičovský konflikt

nefunguje, může být mnohem snazší, než se rozvést. Poměrně mnoho lidí si manželství spojuje se svým zážitkem manželství vlastních rodičů, a proto se do něho brání vstoupit.

2. Výlučná, střídavá a společná péče

Rozhodnutí o svěření dítěte do střídavé péče z pohledu účastníků diskusních skupin přibývá, výlučná péče je nicméně pořád výrazně častější řešením porozvodového uspořádání péče o děti. Někteří pracovníci OSPOD, advokáti a soudci se u rodičů setkávají s mírným nárůstem zájmu o společnou péči.²

2.1 Nárůst zájmu o společnou péči?

V posledním období, dle některých pracovníků OSPOD, advokátů a soudců mírně roste obliba společné péče. A to z těchto důvodů:

- Na rozdíl od výlučné či střídavé péče, u společné péče ani jeden z rodičů nemá pocit ohrožení či vyloučení – oba rodiče mají dojem, že na děti mají stejný nárok. Proto se lze domnívat, že společná péče má potenciál zklidnit či přinejmenším nepodporovat konflikt rodičů.
- Společná péče vyhovuje rodičům, kteří nechtějí, aby se rytmus střídání v péči o děti odvíjel od rozhodnutí soudu, popřípadě aby byl upraven v očekávaném poměru týden po týdně. Vyhledávají ji rodiče, kteří mají dostatek rodičovské odpovědnosti a přejí si zachovat flexibilitu v péči o děti a samostatnost v rozhodování o ní bez zásahu státu.
- Společnou péči volí rodiče, kteří na základě obeznámení s tím, v čem spočívá, rozhodnou, že to je způsob péče, který si přejí, neboť navazuje na způsob, jakým dosud přirozeně fungovali.

Podle soudce, který rozcházející se rodiče, mající potenciál fungovat v rámci dohody, zpravidla vede k domluvě na společné péči, by u rodičů, kteří mají dostatek rodičovské zodpovědnosti a vůle ke konsenzu, společná péče by měla být standardním řešením uspořádání porozvodové péče. Oproti tomu výlučnou a střídavou péči považuje za silová opatření pro rodiče, u nichž chybí konsenzus. Rovněž ostatní zastánci společné péče v diskusi uváděli, že oproti společné péči, výlučná a střídavá péče mají potenciál podporovat konflikt rodičů a být zneužívaným nástrojem, jak konflikt eskalovat, ubližovat tomu druhému. Oba expartneři se v zásadě snaží „uzurpovat si to svoje“.

V diskusi soudců bylo zmíněno, že zkušenosti se společnou péčí jsou pozitivní, rodiče, kteří ji praktikují, bývají spokojenější, právě proto, jak již bylo výše uvedeno, že žádný z nich nemá pocit ohrožení či vyloučení. Společná péče v podstatě funguje u nesezdaných párů, kde se péče soudně neupravuje.

V diskusi soudců rovněž zaznělo, že základní překážkou, proč společná péče není rodiči volena častěji, je, že laická ani odborná veřejnost s ní nejsou obeznámeny. Navíc i mezi soudci, advokáty a pracovníky OSPOD přetrvává původní výklad její právní úpravy, že její podmínkou je shodné bydliště rodičů. I u některých účastníků diskusí vzbudilo údiv či překvapení, že by tato podmínka neměla být vyžadována.

Soudkyně 1: Takže dáváš i společnou, i když nebydlí prostě, že mají sousední zahrady a tak. Prostě ne?

Soudce 1: Ne, ne, tam to spolubydlení přece není žádnou podmínkou.

² Tato zjištění jsou v souladu s oficiálními statistickými údaji – viz Palonciová (2019).

Soudkyně 1: Takže jako... jenom, že se jako domluvěj, jsou schopni se dohodnout.

Soudce 1: Že se domluvěj, jsou schopni kooperovat, že si prostě v neděli zavolají a domluví se, jak budou fungovat příští týden, tak jako to dělám já s manželkou, samozřejmě jsme manželé, žijeme spolu. Prostě takhle funguje standardní rodina a není z mého pohledu důvod, proč by tak ta rodina neměla fungovat po skončení partnerského soužití rodičů. Rodičovství je nezměnný.

Soudkyně 1: Jako to je úplně super, ale tam musí být ta edukace, že jo, předtím, aby rodiče prostě jako věděli, co...

Soudce 1: To určitě...

2.2 Kdo a proč usiluje o střídavou péči?

Střídavou péči častěji navrhují a prosazují otcové, matky z ní častěji mají obavy (u otců častěji vzbuzuje obavy výlučná péče matky.) Matek, které střídavou péči akceptují, přibývá. Dohoda na ni však na jejich straně mnohdy nevyhází z vlastního přání či vnitřního přesvědčení, spíše se jedná o ústupek tlaku otce.

Větší zájem o střídavou péči je ve městech (pro děti již jde o v jejich okolí obvyklé řešení po rozpadu vztahu rodičů), na venkově zatím není tolik zvykem. Pro tamější ženy je zatím stále nepřijatelnější než ve městech, provází ji stigma matky – mnohými bývá souhlas matky se střídavou péčí pořád ještě odsuzován jako projev mateřského selhání.

„Tak to je jako, když jsme... já bych řekla, že se to měnilo v čase, když jsme začínali, tak to byl požadavek převážně otců. A maminky to považovaly za určitou prohru a určitou dehonestaci toho jejich mateřství. To se strašně změnilo. Já jsem, řeknu takovej jako příklad, ktorej to bude dokumentovat, já jsem tam nedávno dělala pohovor s dvěma klukama, který chtějí střídavou péči, tatínek je pro a maminka ne. A ty říkali, že mají hodně kamarádů z rozpadlejších a rozvedenejších rodin, ale že neznají nikoho, kdo je ve výlučné péči jednoho z rodičů, že jsou všichni ty jejich děti, kolem ty kamarádi, ve střídavé péči. Tak to mně přišlo extrémní, ale je pravda, že už je to dneska naprosto běžná situace, s kterou jsou všichni srozuměni. Jako není už to nic tak jako vybočujícího.“ (soudkyně)

Za předpoklad funkční střídavé péče je obecně považována komunikace a spolupráce rodičů, nicméně často se stává, že pokud jsou rodiče v konfliktu ohledně svěřením dítěte do péče, střídavá péče bývá určena na základě znaleckého posudku.

Z výpovědí respondentů lze vyvodit určité faktory, které hrají roli ve způsobu domluvy rodičů na typu péče o děti, jako např.:

- Typ osobnosti, úroveň emoční a sociální inteligence rodičů - ty jsou dle diskuse soudců podstatné, pro to, aby rodiče pomocí edukace mohli nabýt cit a pochopení pro to, co prožívají a potřebují jejich děti, např. pokud se mají stěhovat mezi městy týden co týden.
- Míra zpracování emocí a vyrovnání se se zraněními z rozchodu

„Tam skutečně jsou ty oba dva rodiče, pokud jsou citliví nebo si svou citlivost trochu uvědomují, zranění na velice hlubokém a podstatném místě. A mnohdy ty spory, pro které se nemůžou dohodnout, včetně sporů výchovných, jsou zástupný problémy této emocionality, která prostě byla poškozená, a vedený duchem pomsty. To znamená, jsem-li... je-li zde někdo trpící, pak tu musí být viník a toho je třeba potrestat, že? A tak se ti lidé vzájemně trestají jen

proto, že nejsou schopni zpracovat tu bolest, která jim vznikla z rozpadu toho vztahu, že?" (terapeut)

- Vystupování některých organizací (Střídavka.cz apod.)
- Mýty a nejasnosti ve výkladech právních norem - z tabulky č. 1, která přibližuje motivy a obavy otců a matek ve vztahu ke střídavé a výlučné péči dle profesních zkušeností účastníků diskusních skupin, je zřejmé, že pojmy výlučná a střídavá péče mají pro rodiče vlastní emoční obsah, který se, jak upozorňovali soudci, pracovníci OSPOD i advokáti neshoduje s jejich právním obsahem. Z pohledu těchto odborníků např. není z hlediska práva podstatný faktický rozdíl mezi střídavou péčí a výlučnou péčí s rozšířeným stykem. Právě emoční obsahy těchto názvů pomáhají eskalovat konflikt mezi rodiči. Střídavá péče je pak např. v povědomí veřejnosti ustálena jako pravidelné střídání týden po týdnu, přičemž takový rytmus střídání žádnou právní normou upraven není a jeho nastavení by se zásadně mělo odvíjet od individuálních potřeb dítěte a možností rodičů.

2. Výlučná, střídavá a společná péče

Tabulka č. 1 **Motivy a obavy otců a matek ve vztahu ke střídavé a výlučné péči dle účastníků diskusních skupin**

MOTIVY OTCŮ PRO STŘÍDAVOU PÉČI	MOTIVY MATEK PRO STŘÍDAVOU PÉČI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zůstat co nejlépe zapojeni v životě dětí, péči o ně, jejich výchově a kontaktu s nimi ➤ Prostředek nátlaku na matku (vydírání např. kvůli majetkovému vyrovnání, nižšímu výživnému)¹ ➤ Způsob, jak ublížit matce (pomsta), jak jí zasahovat do života po rozchodu ➤ Spravedlivost (vše půl na půl) ➤ Nereálná očekávání - neznalost nároků střídavé péče² ➤ Mylná představa, že si rodiče podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domlouvat se a budou řešit věci týkající se dětí každý po svém ➤ Možnost, jak nemuset hradit (matce) výživné na děti 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Z pocitu viny za rozpad partnerství či rodiny ➤ Mylná představa, že si rodiče podělí děti a nebudou spolu muset komunikovat, domlouvat se, a budou řešit věci týkající se dětí každý po svém ➤ Ústupek otci (např. kvůli majetkovému vyrovnání) ➤ Možnost seberealizovat se profesně, skloubit kariéru (výkon funkce, dosažení vysokého příjmu a finanční nezávislosti) s péčí o děti³ ➤ Prostor pro sebe sama, ještě jinou životní náplň než péči o děti a odpočinek
OBAVY OTCŮ Z VÝLUČNÉ PÉČE MATEK	OBAVY MATEK ZE STŘÍDAVÉ PÉČE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Z vyčlenění, tj. ze ztráty kontaktu s dětmi, možnosti být součástí jejich každodenního života, rovnoměrně se podílet se na jejich výchově a péči o ně ➤ Ze ztráty možnosti (spolu)rozhodovat o významných záležitostech dětí ➤ Z redukce otcovské role na hrazení výživného a nákladů⁴ ➤ Z nahrazení ve vlastní roli novým partnerem matky ➤ Z dopadů možných konfliktů s matkou na jejich další kontakt s dětmi⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí)⁶ ➤ Nižší nebo žádné výživné ➤ Nesouhlas nebo obavy s dopady střídání v režimu po týdnu a dvou domovů na děti („batůžkáři bez skutečného domova“) – prezentují vcítění do potřeb dětí ➤ Ze ztráty vztahu s dítětem, omezení kontaktu s ním ➤ Že dítě bude časem chtít být více u otce (třeba i kvůli vyšší životní úrovni) ➤ Z nahrazení ve vlastní mateřské roli novou partnerkou otce ➤ Ze ztráty kontroly nad dítětem⁷
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stigma (vůči sobě, vůči dětem, vůči širšímu okolí)⁸
MOTIVY OTCŮ K VÝLUČNÉ PÉČI MATKY (není-li to jimi preferované řešení)	MOTIVY MATEK K JEJICH VÝLUČNÉ PÉČI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Výsledek směny s matkou (možnost dohody na nižším/žádném výživném, majetkovém vyrovnání ve prospěch otce) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ekonomický zájem ➤ Kontrola nad dítětem

Pozn.

¹⁾ „...já to vnímám tak, že zejména ze strany otců je to i takový často používaný nástroj v tom - chceš zvýšit výživné, tak teď ale já to dítě budu chtít do střídavé péče. Takový nástroj, jak tu matku ranit. Protože ví, že to střídání by jí naopak začalo vadit a že si to neumí představit.“ (pracovnice OSPOD)

²⁾ „Já se s tou střídavou péčí setkávám často s tím návrhem, že přijde nejčastěji otec a chce určitě jako do střídavé péče děti, ale až když to konzultujeme delší dobu, tak zjistíme, že na ně vlastně moc nemá čas a že by musela přijet maminka z Havířova, přestěhovat se k nim do bytu například a že to vlastně pro něho znamená takové narušení jeho dosavadního života, že nakonec se sami

shodneme na tom, že je pro něj nejlepší výlučná péče třeba s rozšířeným stykem, třeba na pět dní. Ono to je tak, že tam to dítě třeba nespí ty dva dny, ale pak nakonec mají třeba prodlouženou víkend, že... Nejčastěji já se setkávám s tím, že se dohodneme na tom, že střídavá péče bude v jednom ze čtyř případů třeba v důsledku." (advokátka)

3) „Já mám velký zkušenosti se střídavou péčí, abych tak řekla, u středního managementu a vyššího managementu ze strany matek, kde se tady tohle to začíná projevovat jako exkluzivně funkční, životní role, kdy to jsou prostě auditorky, finanční ředitelky, ale taky advokátky, ale marketingový ředitelky, HR a tady tyhle ty prostě řekla bych holky, který mají okolo 100 tisíc čistého měsíčně, jo? A ony říkají všechny jednu věc - kdybych neměla střídavou péči, nikdy bych nebyla tam, kde jsem v profesi a nikdy bych tomu dítěti nemohla dát to, co mu dávám teď. Protože všechny tyhle ty osoby, ono to prostě víc platí na ty ženy, kupodivu, si upraví pracovní dobu tak, že v době, v tom týdnu, kdy ty děcka nemají, tak prostě chodí na sedmou a odcházejí v osm večer. A když to dítě mají, tak prostě chodí na půl devátou, až dítě dají do školy, a odcházejí ve dvě. Mají těch 100 tisíc, to znamená, že mají fantastický možnosti s tím dítětem cestovat, dát mu vlastně jako exkluzivní možnosti kroužků a já nevím co všechno. A mají absolutní pocit seberealizace." (advokátka)

4) „Že v podstatě oni třeba potom fakt mají, a přesně, jak jsi říkala, otcové jako pocit, že jsou kráceni na těch svých jakoby otcovských, rodičovských právech, že vlastně do výlučné péče, takže - ano, ty budeš pečovat, já budu platit. Prostě ono to ten rozsudek je tak prostě nastavený - do péče matky, otec se zavazuje přispívat. A ono to... já třeba... my jako asi odborníci takhle jsme se nad tím nikdy nezamýšlely, ale zrovna včera jsme si fakt jako řekly, že bychom si takhle přčetly ten rozsudek jako obyčejnej rodič, člověk, ono to vážně možná evokuje trošičku takové to - tak já budu pečovat, ty budeš platit. To vlastně ten výrok říká." (pracovnice OSPOD)

5) „Jakoby obava, že... obava hlavně tatínek, že vlastně si nesmí, protože většinou teda tu výlučnou péči mají maminky, ale může to bejt obráceně, obava, že si toho druhýho nesmí znesvářit, že mu musí jít na ruku, jinak on se může šprajcnout a přestat mu dávat dítě. Takže otázka důvěry." (pracovnice OSPOD)

6) „Je strašně těžký, a bylo strašně těžký hlavně tak před deseti lety tady ten sociální model [matka akceptující střídavou péči kvůli možnosti sladit péči o dítě s kariérou] prosadit. Takže my jsme taky spolu s těmito ženami vlastně vymýšlely, jak to komunikovat okolí, protože okolí klasicky říká - přece mu [tomu hajzlovi], ty děcka nenecháš, jo? A my jsme se to musely naučit obrátit a říkat - představte si, jak jsem na toho [hajzla] vyhrála, on ty děcka má na starosti stejně jako já, konečně i na něj došlo, hajzla jednoho a já ještě si můžu vydělávat, jo? Podle mě velký problém prostě vůbec s rodinnou úpravou vztahů je jako komunikovat se sociálním okolím." (advokátka)

7) „Já tam mám zkušenost třeba u těch maminek, že pro ně... že mají velkej strach z té střídavky, protože přestanou mít jakoby ty děti pod kontrolou, že jsou zvyklý, že od doby, co je porodí, tak v podstatě jsou s nima doma na mateřský, většinou, a nějakým způsobem jako zajišťují převážně péči o to dítě a ve chvíli, kdy přijde střídavá péče, tak ony mají hroznej strach z toho, že třeba ten týden nebo jak dlouho o tom dítěti nemůžou rozhodovat, že je pod kontrolou toho táty, kterýho ty mámy často nemají vlastně úplně jako vyzkoušenýho. Protože tam obvykle je na tu hru, na tu zábavu, ne tolik na ty výchovný věci. Takže tohle je z mého pohledu často motiv, aspoň u těch matek." (psycholožka)

8) „...ještě jsem měla zase jiný takový zajímavý případ, kdy se rozváděli rodiče, měli dva kluky a ti kluci chtěli bejt u táty, ta maminka s tím vůbec neměla problém, oni byli oba takový jako sportovci a neměli to... A největší problém byl v tom, co tomu řeknou ale lidi, když vlastně ona připustí, že jsou kluci svěřený tátovi, protože prostě bydleli, to je jedno, prostě v prostředí, ale nejvíc jsme řešili tohle to. Já jsem říkala - vykašlete se na lidi, důležitý je, jak vám to vyhovuje, jak vám to bude klapat. No ale... ale pak jsem si říkala - ono se mi to takhle hezky mluví, když tam nežiju, že jo, pokud opravdu oni tam začnou nasazovat... a ti kluci to budou slyšet, že jo, poslouchat, že máma a tohle... Tak to byl fakt najednou úplně největší problém, jinak vůbec, jinak bychom za deset minut byli jako vyřešený." (advokátka)

2.3 Režim střídavé péče

Jaký je nejčastější režim střídavé péče?

Zatímco v raných letech po uzákonění střídavé péče, jak zaznělo v diskusní skupině se soudci, byly intervaly střídání péče delší (např. po měsíci), postupně se zkracují. V současné době je nejčastější frekvence střídání po týdnu, na tom se shodli účastníci všech diskusních skupin. Výjimečně se objevuje čtrnáctidenní interval.

Ačkoliv to není zákonem upraveno, je v České republice zvykem předjímat, že intervaly střídání by měly být pro oba rodiče rovnocenné (napůl). Postupně přibývá případů, kdy je dítě více času v péči jednoho z rodičů, pro tento režim se vžil pojem „asymetrická střídavá péče“. Vychází se přitom z potřeb dětí a možností rodičů (např. vzhledem k zaměstnání). S ohledem na potřeby nejmenších dětí se někdy daří domluva na asymetrické péči u dětí do tří let (více dní s matkou) s výhledem, že až dítě povyroste/nastoupí do mateřské školy, asymetrie se zmírní či narovná.

Advokátka 1: Malinký děti po dvou, po třech dnech znám taky, ale tam je vždycky problém to tam nasadit ty víkendy.

Advokátka 2: To je fakt hrozný.

Advokátka 1: Ale v momentě, kdy začne školka, tak týden, týden.

V diskusích zaznívalo, že rodiče by měli být více edukováni o tom, že nastavení péče není jednou pro vždy, ale mělo by se v průběhu let přizpůsobovat a uzpůsobovat měnícím se potřebám dětí.

Silně rezonujícím tématem byla problematika adaptace dětí na změny výchovného prostředí – nikdo s jistotou neví, co je pro děti v tomto ohledu nejlepší. Zmiňována byla doporučení psychologů na vhodnost delšího pobytu, aby mohla být dítěti umožněna adaptace, která obvykle trvá cca aspoň dva dny (v realitě to však bývá u každého dítěte individuální). Při týdenním/čtrnáctidenním intervalu střídání děti bývají nejčastěji předávány v pátek, neděli, pondělí. V poslední době údajně získává na oblibě čtvrtek. Předání v pátek či sobotu má nevýhodu, že tento čas se spotřebuje na adaptaci dítěte. Předávání v sobotu a neděli narušuje dětem i dospělým víkend.

Advokátka 1: A druhá věc, že se začíná ukazovat, že fakt není dobrý, aby ten styk začínal pátkem, protože ten víkend vlastně to dítě spotřebuje na tu adaptaci a je ještě vlastně jako nastavený na ten minulý režim. Takže já klasicky navrhuji od pondělka do pondělka.

Advokátka 2: Nebo od neděle se taky dává, že jo.

Advokátka 1: Bud' od neděle do neděle, ale ať mají ten víkend úplně kompletně celý, ať se tím nemusí stresovat, prostě v osm ráno musí být v pondělí ve škole od každého rodiče...

V rodinách s rodiči se zaměstnáním na směny či nepravidelnými službami (např. letec, řidič) nebývá stanoven konkrétní režim střídání, přizpůsobuje se aktuálním možnostem rodiče. Na názor dítěte se tedy nebere zřetel, jak upozornila jedna z diskutujících advokátek. V diskusi to bylo zmíněno v kontextu toho, že někteří rodiče (převážně otcové) trvají na střídavé péči, přestože pro ni nemají adekvátní podmínky.

Advokátka 1: Můžu jenom ještě dvě věty? Já teda mám zkušenost jinou než ten týden a týden, protože my jsme to specifikum, jak říkala kolegyně, toho Boleslavka, těch směn, protože tam je třísměnný provoz jako dost často, pokud

jako za mnou nejde nějaký manažer, že jo? Tak normální dělník třeba třisměnný provoz, ale jako jak nemají tu osvětu, tak chtějí ty otcové samozřejmě tu střídavou péči hlavně i v kontextu toho majetku, to znamená - já ti dám půl baráku, když ty mi necháš střídavou péči. Střídavou péči proto, aby nebyl jako ukřivděnej, že ty děti ne to. Ale pak není schopnej samozřejmě tu střídavou péči naplňovat, takže u nás jako teda, co já mám zkušenost, tak to řeším tak jako krátkej dlouhej tejdén a dost soudy na to choděj i u těch školkovéjch dětí, jako hodně u těch mladších dětí, takže jako týden...

Advokátka 2: Co myslíte krátkej dlouhej?

Advokátka 1: No právě jeden má třeba pondělí až středa, druhej má středa až neděle. A pak jako směnujou. Nebo teď tam mám i dohodu, teda nakonec jako máme dohodu, kdy teda jsme byli... museli to nastavit tak, že do konce roku i podle směn tam mají i někdy pracovní různě i soboty a tak, že máme normálně k tomu plánovací kalendář, kde je vyznačeno, kdy otec teda děti bude mít a nebude. A samozřejmě jako druhej kontext je to, že těch dětí se samozřejmě na to nikdo jako neptá.

Dle zkušeností pracovníků OSPOD, u rodičů, kteří jsou schopni se domlouvat, nemusí být režim střídání v rozsudku upraven. Zato u rodičů, kteří společné domluvy schopni nejsou, nebo je velká pravděpodobnost střetů, je vhodné upravit režim střídání v péči do nejmenších detailů, včetně všech školních prázdnin. Rodiče je třeba edukovat, že rozsudku se nemusí držet, pokud se dohodnou ke všestranné spokojenosti jinak. Naopak, v případě, že mezi nimi dojde ke konfliktům a jejich schopnost domluvy selže, mohou se vrátit zpátky k úpravě stanovené rozsudkem.

Pracovnice OSPOD 1: My jim samozřejmě říkáme, že si to můžou upravit dejme tomu třeba měsíc a měsíc jako po 14 dnech nebo něco takovýho, mít to někde doma jakoby v šuplíku, klidně se domlouvat - nefunguje to, ano, tak vyndáme ten rozsudek, kterej prostě máme jako, jo?

Pracovnice OSPOD 2: Možná v rámci těch edukačních schůzek jako i na to trošičku jakoby myslet, třeba jim to jakoby říct - jo, teď fajn, svěřujete si, domlouváte se na střídavé péči.

Pracovnice OSPOD 3: Jo, o tom se bavíme.

Pracovnice OSPOD 2: Ale jo - jenom přemýšlejte nebo pobavte se o těch prázdninách. Možná zase i pro nás jako v rámci nějaké edukace směrem k těm rodičům, že i tohle - ať se tady nepotkáme zase. Anebo zase - no tak se tady potkáme za půl roku, za rok, no ale hlavně, abychom se potkali a bavili se, abychom nedávali předběžka.

Pracovnice OSPOD 1: Samozřejmě se tam potom řeší, pokud děti chodí do nějakých kroužků sportovních a mají z toho potom různý soustředění, tak vždycky to teda pravidelně vycházelo, tak ne, aby prostě ten jeden, kdy je má mít o prázdninách, tak ty děti budou pryč jenom, jo? Tak i tohle prostě i často jim říkám, jak byste to řešili, kdybyste žili dohromady. A v tu chvíli - aha, to by jel, jezdil takhle x-krát, takhle se vždycky jezdilo, takhle to vždycky vycházelo, jo? Takže...

Mezi soudci se objevil i polemický názor ve smyslu, že náročnost adaptace pro dítě je do značné míry dána chováním rodičů. Pohybuje-li se dítě mezi dvěma přátelskými světy, změna prostředí může být zcela přirozená a nemusí být náročné ji zvládat - v běžně fungující rodině také dochází k tomu, že jsou děti po určitý čas jen s matkou či otcem.

2. Výlučná, střídavá a společná péče

Soudce: Já jenom jestli můžu ještě k tomu intervalu. Ono tady jako nezaznělo... já teda střídavku moc nezažívám právě proto, že opravdu... já střídavku vnímám jako typ péče, ke který bych přistupoval v případě autoritativního rozhodnutí jako k preferovaný péči, ale vzhledem k tomu, že těch autoritativních rozhodnutí mám tak málo, tak jako se s ní prakticky teda nesetkávám. Ale když o ní s těma rodičema diskutujeme, tak často diskutujeme o daleko kratší platformě toho střídání než ty zmíněný intervaly a jako z mého pohledu, ale jako samozřejmě asi co člověk, to názor, i jako střídání v řádu dnů samozřejmě závisí jakoby i na věku dítěte. Určitě to má svý nevýhody, samozřejmě tam nastává nějaká jako... problém s adaptací, i když já ho až tak ostře nevnímám, protože přece jenom pokud to dobře funguje, tak to jsou prostě dvě přátelský prostředí, dvě domácnosti, který to dítě prostě jako sdílí, takže adaptace...

Moderátorka: To znamená, že když to funguje dobře, tak je to prostě takový, že když je doma máma nebo když je doma táta.

Soudce: Když je doma máma nebo když je doma táta nebo když jsem doma u babičky, já nevím, jak vy, ale já prostě se sám za sebe pamatuju, že jsem jako domácnost svejch prarodičů vnímám jako další svoji domácnost, zejména v případě, kdy ty prarodiče žijou blízko a to dítě je s nima zvyklý, tak to asi tak jako často je. Takže já věřím tomu, že pokud to funguje, tak to dítě se s tím je schopný poprat a z toho pohledu mě teda jako nepřipadá vůbec jako špatný ten interval i kratší než týdenní a mimochodem jako nerovnoměrná střídavá péče si myslím, že je něco, co taky připadá velmi jako intenzivně do úvahy. A to, že prostě střídavá péče by měla bejt rovnoměrná, to prostě nikde daný jako není a takže úpravu 2, 4, 3, 4...

Soudkyně: My jsme měli takový rozhodnutí, že jsme upravili nerovnoměrně, prošlo to ústavním soudem a vyloženo to je i v nějakým nálezu jako řečeno.

Střídavá péče za cenu střídání dvou škol jakéhokoliv stupně byla ve všech diskusních skupinách, s ohledem na předpokládané dopady na děti, razantně odmítána. Ani mezi soudci přitom není povědomí, jak velký podíl v realitě tyto případy zaujímají. Přítomní soudci vylučovali možnost, že oni sami by střídavou péčí za takových podmínek svým rozhodnutím podpořili.

Soudkyně 1: No mě by právě zajímalo, kolik je to procent jako v tý praxi, jo? Protože podle mě je to úplně...

Soudkyně 2: Praha [X] má taky.

Soudkyně 1: No, ale podle mě to je nula nic v tom počtu dětí, co jsou ve střídavce. Myslíš, že je toho hodně?

Soudkyně 2: Já si myslím, že to je víc, i u mimopražských soudů, ale zrovna ta [Praha X] má dítě, který začínalo jako kojeneč a městské soud rozhodl o stěhování Praha - Karlovy Vary po 14 dnech, takže maminka... dokonce i ústavní soud to potom tomu městu požehnal. A to jsou takový hrozný prostě zločiny, si myslím, tyhle děti to nemůžou nikdy ve zdraví přežít.

2.4 Rozdíly mezi střídavou péčí a výlučnou péčí s rozšířeným stykem z hlediska právních důsledků pro rodiče a jejich nároky

Jaké rozdíly jsou vnímány mezi střídavou péčí a rozšířeným stykem u výlučné péče z hlediska právních důsledků pro rodiče a jejich nároky (např. vymahatelnost kontaktu s dětmi, nárok na sociální dávky, daně)?

V diskusích byly zmíněny rozdílné dopady v těchto oblastech:

a) Nárok na slevu na dani na dítě

Sleva na dani na dítě může představovat u osob s více dětmi či s nižším příjmem výraznou část mzdy. U diskutujících nepanovala jistota, jak je to s nárokem na uplatnění slevy v případě výlučné a střídavé péče. Ze zákona přitom nic nebrání tomu, pokud se tak rodiče dohodnou, aby slevu uplatnil ten z rodičů, kterému nebylo svěřeno do výlučné péče, ani aby se v uplatňování nároku na slevu střídali. Pokud k dohodě nedojde, musí o příslušnosti dítěte k jednotlivým společně hospodařícím domácnostem rozhodnout soud. Dvojí uplatňování daňové úlevy není možné.

Internetové zdroje zmiňují jako zdroj konfliktu mezi rodiči vliv slevy na dani na výši výživného³, tato problematika účastníky diskusí zmíněna nebyla.

„Zákon o daních z příjmů výslovně neupravuje, jak postupovat v případě, že rodiče mají dítě ve střídavé péči. Tuto informaci je třeba hledat v pokynu GFR D-22, kde se uvádí, že v případě svěřeni dítěte do střídavé výchovy obou rodičů na základě rozhodnutí soudu je z hlediska uplatnění daňového zvýhodnění rozhodující, se kterým z rodičů nezletilé dítě žije ve společně hospodařící domácnosti.

V případě dítěte svěřeného soudem do střídavé péče obou rodičů, u nichž neexistuje jedna společně hospodařící domácnost, může být na takové dítě uplatňováno daňové zvýhodnění po část roku jedním z rodičů a po druhou část roku druhým z rodičů. Výše uplatňované částky daňového zvýhodnění na toto dítě přitom nemusí být u obou rodičů stejná.

Rodiče se mohou dohodnout i na tom, že dítě bude po celé zdaňovací období příslušníkem pouze jedné společně hospodařící domácnosti, bez ohledu na rozhodnutí soudu o střídavé péči, a pak může zvýhodnění uplatnit pouze jeden z rodičů. V případě, že k dohodě nedojde, musí o příslušnosti k jednotlivým společně hospodařícím domácnostem rozhodnout soud. Dvojí uplatňování daňové úlevy není možné.

Zaměstnanec musí svůj nárok na uplatnění slevy prokázat podpisem Prohlášení k dani a dohodou nebo čestným prohlášením, že druhý z rodičů na dané dítě zvýhodnění ve zdaňovacím období neuplatňuje, nebo uplatňuje jen po určitou dobu, a pokud je druhý z rodičů zaměstnaný, také potvrzením jeho zaměstnavatele.

Pokud se rodiče na způsobu uplatnění daňového zvýhodnění na dítě nedohodnou, doporučuje pokyn GFR D-22 uplatnit daňové zvýhodnění až po uplynutí zdaňovacího období v daňovém přiznání.“

Zdroj: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/financni-pravo/danove-zvyhodneni-na-deti-pri-stridave-peci-rodicu> (cit. dne 7. 11. 2019)

³ „...soudy při stanovení výše měsíčního výživného rodiči, kterému nebyly nezl. děti svěřeny do péče (v ČR ve většině případů otci), počítají s průměrným měsíčním příjmem, jenž je zpravidla navýšen právě o uplatňovanou slevu na dani na dítě, otcem. Nastává pak situace, že po právní moci rozhodnutí soudu, jímž se nezl. děti svěřují do péče matky, si právě matka požádá o uplatnění slevy na děti u svého zaměstnavatele, aby si navýšila příjem. O částku, o níž se matce měsíční příjem takto zvýší, se otcí naopak sníží. Nejasnost je tedy zřejmá. Jelikož soudem vypočtené výživné, jenž bylo vypočteno z příjmů otce zahrnující i slevu na dani na děti, se následně po uplatnění slevy matkou, kupodivu nesníží. Naopak, dochází mnohdy k tomu, že takto stanovené výživné již neodpovídá doporučujícím tabulkám ministerstva spravedlnosti, dle kterých soud při stanovení výše výživného postupuje. A to z toho důvodu, že otcův příjem se snížil, ale stanovené výživné zůstalo i nadále v původní výši.“ Zdroj: <https://akpytela.cz/clanky/articles/Sleva-na-dani-na-dite-v-pripade-rozvodu-rodicu> (cit. 7. 11. 2019)

2. Výlučná, střídavá a společná péče

b) Nárok na rodičovský příspěvek a dopady na jeho výši

Během diskuse s advokáty byla vyslovena domněnka, že pokud by dítě ženy na rodičovské dovolené bylo svěřeno do střídavé péče, přišla by o nárok na rodičovský příspěvek, nebo by byla zkrácena jeho výše.

c) Možnost svěřit dítě třetí osobě

V diskusích s advokáty a soudci se projevil rozpor ve výkladu ustanovení § 887, který upravuje osobní styk rodiče s dítětem takto: „Výkon práva rodičů udržovat osobní styk s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě.“ Zatímco jedni připouštěli možnost výkladu tohoto ustanovení tak, že rodič, který má styk s dítětem, v jeho době nemůže péči o dítě delegovat na třetí osobu, tedy ani v době vlastní nemoci či hospitalizace, či dokonce nechat vyzvednout babičkou ze školky (byť se tak v praxi běžně děje), druzí tento výklad považovali za extrémní a mylný. V diskusi s advokáty zaznělo, že jde nicméně o argument prosazovaný aktivisty Střídavka.cz proti výlučné péči a že hraje roli při rozhodování otců o volbě typu péče.

Soudce: A že jedinej rozdíl je právní v podstatě, ale jako jak ho propsat do skutečného života? Protože ve chvíli, kdy je střídavá péče, tak oba ty rodiče jsou pečovatelé, to znamená není tam styk, což se prakticky propisuje podle mě do toho, že styk není možno delegovat. Kdybysme měli být striktní, tak styk je osobní záležitost, nedelegovatelná na třetí osobu, to znamená mám-li dítě na styku, tak ho nemůžu pučit babičce, jo? Zatímco mám-li dítě v péči, pak klidně, dokonce i zákon to výslovně říká a může se mnou spolupéčovat spolubydlící osoba, to znamená moje partnerka. To je podle mě právní rozdíl, ale jako, že by si s tímhle někdo v praxi lámal hlavu?

Soudkyně: Mě tenhle rozdíl nikdy nenapadl.

Soudce: Ale je to tak, ne? Shodnem se na tom? Myslíte, že není? Já nevím.

Soudkyně: Více hlasů: Taky v rámci našich obvyklých...

Soudce: Ne, ne, tak...

Soudkyně: Já si myslím, že i ten rodič, který má dítě ke styku, klidně může pověřit babičku, aby ho vyzvedla a nějakou chvíli ho hlídala, prostě proto, že tam je paragraf...

Soudce: Prakticky se to tak určitě děje, ale...

Soudkyně: Ale to je jedno, ale já bych řekla podle nějakého toho paragrafu, já nevím, 882 nebo kolik to je, že když můžu přenést výchovu na někoho jiného, tak přece prokristapána tu chvilku toho styku můžu taky někomu pučit.

Soudce: Já jsem viděl určitě rozhodnutí, kdy ten styk je pojímanej takhle, ale popravdě, jako podle mě je tohle spíš akademická debata než debata praktická, jo? Takže jako ani mě tohle to jako netrápí, jestli to je tak, jak říkáte. Přide mi to v podstatě nelogická debata, abych vám řekl jako...

*

Advokátka 1: Ta výlučná péče znamená to, že když já mám dítě, já jsem úplně alergická na výraz - pučím ti dítě. V tu chvíli, když někdo jako mluví o pučování dítěte, tak v tu chvíli vím, že to je prostě patologie tam, že jako nechápou, že jsou oba dva rodiče, ale pučujou si dítě jako věc. Když má jeden z rodičů ve výlučný péči, je to úplně jedno kterej a svěří ho tomu druhému "dítěti", 00:45:54 tak podle našich zákonů není možný, aby ten rodič, kterej to dítě má u sebe na styk, ho svěřil třetí osobě, čili on ho vlastně nemůže svěřit ani svý matce, svýmu otci, prarodičům ho nemůže svěřit. Tohle kdyby se v zákoně eliminovalo, tak by se třeba

i k tý výlučný péči přistupovalo líp. Protože když já vím, že v podstatě nemůžu ani dojít do práce, jsem lékař, zavolají mě k operaci a já nechám dítě se svojí matkou, tak je to problém.

Advokátka 2: Ty, ale z čeho toto plyne?

Advokátka 1: Podívej se do občanského zákoníku. Nebo já to vyndám, já tady mám ASPI, takže ti to ukážu.

Advokátka 2: To mě nikdy teda jako nenapadlo, extrémní výklad na to.

Advokátka 1: Když je výlučná, tak čerpá jeden, ale oni se dost často dohodnou, že si to... když jako spolu souznějí, tak se rozdělí, že si to řeknou. Ale paragraf 887, to je červená hadr pro www.stridavka.cz, já jsem totiž byla v senátu na nějakém jednání, kde se jednalo právě o Cochemu a tam jeden z tatínků vyskočil na paní doktorku Vestfálovou, což je specialista na rodinné právo na olomoucké univerzitě a ona říkala - máte pravdu. A přiznám se, že ani jako v tu chvíli ona nebyla úplně jako in a ten táta jí na to přivedl, takže od té doby to vím. Je to paragraf 887 - výkon práva rodičů udržovat osobní styk, což je teda vlastně ta výlučná péče a já mám styk s dítětem, nemohou rodiče svěřit jiné osobě. Čili to, že jako to dítě je s babičkou, se svým sourozencem nevlastním, to, že to dítě je někde jinde, tak v podstatě ten rodič, kterej ho má ve styku, tak tím překračuje zákon, jo? A tohle to by se teda rozhodně mělo změnit, protože ono to je myšleno asi jinak, jako že prostě nemůžu to dítě jako odsunout na Moravu a on tam bude u někoho žít na vesnici. Ale jde o to, že v podstatě ani na tu krátkou dobu, jako lékaře mě zavolají k operaci, já nechám dítě s babičkou a manželka mě potom znemožní úplně styk s dítětem? No to přece není možný. Čili ten paragraf 887 zřejmě byl myšlen jinak, ale bohužel teda dopadá tady na to.

Advokátka 3: A nebo že třeba děda nemůže vyzvednout ze školky dítě.

Advokátka 1: Přesně.

Advokátka 4: Já teda musím říct, že v té praxi ale to tak funguje, že v podstatě...

Advokátka 3: No, funguje.

Advokátka 4: Že vyzvedávají babičky, dědečkové.

Advokátka 1: To víte, že jo, to víte, že jo.

Advokátka 3: Že to byste opravdu nemohla odejít nikam, jako ani nakoupit.

Advokátka 1: No jistě, to jsou ty střídavkové otci, který říkají - my potřebujeme tu střídavku, protože tam je 887. Jo?

d) Dovážení dítěte na styk s druhým rodičem

Jednou byl v diskusi soudců zmíněn rozdíl v podílení se na dovážení dítěte na styk s rodičem, zatímco u střídavé péče se diskutující odvolávala na nález, který požaduje, aby participovali oba rodiče, u výlučné péče údajně rodič mající dítě ve výlučné péči participovat nemusí. V diskusi vůči tomuto pojetí bylo oponováno.

Soudkyně 1: Mě jedna matka navedla právě na ten rozdíl, protože ona hrozně chtěla, aby to byla výlučná péče se stykem a bylo to proto, že kdyby to byla střídavá a úplně ve stejném rozsahu, tak by se museli střídat ve vození toho dítěte tam a zpátky. A takhle, když to je vlastně výlučná péče matky, tak ten otec si vlastně jako přirozeně si jezdí, tam je nějaký nález, kdy jako mají na tom participovat oba ty rodiče. Takže já to vnímám jako jedinej rozdíl. A ona se toho držela, že ona prostě jezdit nebude.

Soudkyně 2: Taky to není žádný dogma, kdo má koho vozit.

2. Výlučná, střídavá a společná péče

Soudkyně 1: Není, není, ale autoritativně bych o tom asi nerozhodla. Kdybych dala výlučnou péči a neměla ty důvody pro to, abych řekla, aby i ta matka, která má ve výlučné péči... pak participovala na tom styku, tak bych asi jako nedělala.

e) Výživné

Matky se často obávají, že v případě střídavé péče nebude otci stanoveno výživné na děti, nebo bude nižší než v případě výlučné péče.

f) Vymahatelnost kontaktu s dítětem

S výlučnou péčí je u rodičů spojena představa nižší vymahatelnosti kontaktu s dítětem. V této souvislosti byla diskutována míra vymahatelnosti kontaktu s dítětem v praxi bez ohledu na typ péče s tím, že systém v tomto ohledu selhává, pokud se rodič rozhodne manipulovat dítětem a jeho názorem na zájem o kontakt s druhým rodičem. Odkazováno bylo rovněž na judikaturu ústavního soudu, ve smyslu, že dítě má právo odmítnout styk s druhým rodičem, pokud se prokáže, že je to uplatnění jeho vlastní vůle.

Soudce: Já bych znova jako upozornil na tu jako recentní judikaturu ústavního soudu v té otázce zejména teda toho osobního styku a jeho vymahatelnosti, kde prostě ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že ve chvíli, kdy dítě odmítne realizovat osobní styk s druhým rodičem a prokáže se, že to je víceméně z jeho vlastní vůle, přičemž řekněme si, co to je vlastní vůle dítěte, když prostě dítě pochopitelně jako nějakým způsobem vždycky jako reflektuje...

Soudkyně: Názor rodiče.

Soudce: A nebo situaci v té rodině, on to nemusí bejt názor, on si může přečíst nějakým způsobem tu situaci a reflektuje to ve svůj názor, že jo. Tak v tom případě přes to nejede vlak a podle mého názoru je to tak prostě správně, takže jako jakápak vykonatelnost? Čeho? Prostě je to zase, je to znova, a to je podle mě jakoby zásadní argument, kterej já mám pro ty rodiče - vy spolu musíte udržet vztahy takový, aby to fungovalo. Pokud to přestane fungovat a dostane se to za hranu, tak vám prostě nic a nikdo nemůže a my to rozhodně nebudeme.

2.5 Zvažování vhodnosti střídavé a výlučné péče

Jak účastníci diskusí rozpoznávají, pro jakou rodinu/dítě je vhodná střídavá péče?

Během diskusí zazněly tyto indikátory, které jsou-li splněny, naznačují, že střídavá péče v dané rodině by mohla být pro dítě vhodným řešením:

- Střídavá péče by měla být výsledkem dohody rodičů, jedině tak může fungovat a být v zájmu dětí, kontraindikací je těžký konflikt.
- Osobní vyzrálost rodičů (emoční a sociální inteligence), schopnost přizpůsobit se potřebám dětí.
- Úroveň vzájemné komunikace rodičů odborníkům naznačuje míru jejich schopnosti participovat na výchově a péči o děti. Je podstatné, aby se dokázali domluvit, shodnout se na pravidlech a nastavení hranic ve výchově, předávat si důležité informace.

„...to uvědomění si, že tam teda to dítě je společný, vždycky bude a ten zájem na tom společně ho vychovávat, když převáží nad tím konfliktem, kterej tam asi vzniknul u toho rozvodu, tak to pak fungovat může“ (mezioborová)

- Rodiče jsou nastaveni na potřeby dětí a vzájemně respektují své rodičovské role – oba jsou otevření tomu, aby děti mohli vídat, kontaktovat, navštěvovat druhého rodiče i v době, kdy má být v jejich péči

Pracovnice OSPOD 1: Mě ještě právě napadá v té souvislosti jakoby se střídavou péčí, že úplně, když jsou takový ty rodiče osvícení a říkají - máme střídavku, bydlíme vedle sebe, dobře, jako máme týden a týden a vůbec nevidím problém, když se mu zasteskne, aby tam prostě šel. Nebo je fotbal, který prostě sleduje s tátou, tak proč by prostě...

Pracovnice OSPOD 2: To je super.

Pracovnice OSPOD 1: Tohle je úplně ten ideál.

Pracovnice OSPOD 3: A zase je to o té komunikaci.

Pracovnice OSPOD 1: A to už je potom spíš pomalu na tu společnou i péči, že se dokážou jakoby dohodnout, jo? Což prostě tohle je ideální A proč jako... já jim často říkám - ale to neznamená, že máte týden a týden a znamená to striktně, že to dítě se tam nemůže jít podívat a s tím druhým skoro nemůže promluvit nebo něco takového, to přece takhle by to vůbec nemělo být. Mělo by to být, co v tu chvíli to dítě chce a cítí, že má možnost k tomu druhému jít, je tam nějaká otevřená domácnost, že jo. Jo? Určitě to netlačit, jako samozřejmě každé má svůj program, že si v tom týdnu uděláte víc práce, budete zůstat v práci, máte nějaký svý koníčky, ale...

Pracovnice OSPOD 2: Kontakt, telefonování, řešíme pořád dokola, jak často je možné, jo? Líbí, nelíbí jednomu z rodičů, jo? Umožňuje, zakazuje.

Pracovnice OSPOD 4: A to už podle narušuje to, aby to ta střídavá výchova byla, když už ty rodiče nad tím takhle uvažují.

Pracovnice OSPOD 2: Když se to nedá ukočírovat.

Pracovnice OSPOD 4: A už to zmiňují, kdy já můžu zavolat, kdy mi bude umožněno, tak to podle mě ze zásady nemůže fungovat.

Pracovnice OSPOD 2: Matka brání.

Pracovnice OSPOD 1: A jsou takový přesně, tam někdo třeba... zase máme tatínka, který volá šestkrát denně nebo x-krát jako, jo? Takže zase zdravěj rozum.

Pracovnice OSPOD 2: Zase pravidlo.

Pracovnice OSPOD 1: On mi malej neveme telefon. Volá prostě... on volá v době večere, ví, že jsme vždycky v tolik večereli, prostě tak jenom si prostě třeba říct - hele, tak jako nejlepší je volat v tolik a v tolik, jo? Ale z druhé strany, když to dítě zase má radost - chci prostě ihned tomu druhému něco sdělit.

Pracovnice OSPOD 2: Umožnit.

Pracovnice OSPOD 1: Umožnit prostě, ty rodiče prostě by měli fungovat tak, jak žili dohromady, jenom si to... jo? Pro ty děti, na co byly děti zvyklé a přece ty děti nemůžeme najednou postavit do mantinelu - týden, týden se musíš chovat takhle prostě striktně podle nějakých pravidel.

- Blízkost bydlišť (nikoliv střídání škol)
- Střídavá péče je v souladu s přáním dítěte – rodiče by dětem měli předestřít svou představu, dát jim čas, aby ji zpracovaly, s časovým odstupem se zeptat na jejich názor a jejich odpovědi se přizpůsobit (mezioborová skupina). Zatímco v diskusi pracovníků OSPOD zaznělo, že protože se děti dnes se střídavou péčí běžně setkávají u spolužáků, mají názor na to, jestli by si dovedly představit tak žít (pracovníci OSPOD), v diskusi soudců bylo řečeno, že přestože se s ní setkávají u spolužáků,

2. Výlučná, střídavá a společná péče

ještě si nemusí umět reálně představit, co obnáší, a nemusí vědět, jestli by právě jim vyhovovala – proto se vyplácí umožnit zkušební období.

„A pak teda i názor dítěte, když to vyloženě chce, já ho upozorním na to, jaký rizika to přináší, co všechno, kolikrát dělám i to, že to nechám takovej navykací režim, já tomu říkám, jo? Říkám - vyzkoušejte si to a pak prostě řekněte, jestli vy jako rodiče jste toho schopni, jestli i to dítě ví, o čem mluví, protože prostě přesně přijde a řekne - no, ona Anička s Jakubem taky mají střídavku. Ale to dítě si to nedokáže představit, takže mě hodně pomáhá, a tím teda bohužel mám natažený jednání, jako řízení celý, ale vyplácí se mi to. Vyplácí se i prostě rozšiřování styku (...), na začátku je výlučná a já po roce skončím třeba u té střídavé, kde prostě pochopí, že vlastně je pro ně lepší, když to dítě jakoby... o to dítě prostě pečujou oba dva.“ (soudkyně)

V každém individuálním případě (i pokud jde o sourozence) je ovšem třeba zkoumat, jestli pro dané konkrétní dítě a jeho potřeby tento typ péče vyhovující (děti vázané na osoby/materiálně⁴; introvert/extrovert). Sourozenci mohou mít péči upravenou trochu jinak podle jejich individuálních potřeb.

„A my se teda nestřídáme v jednom domě a tak, jak jsme i měli možnost třeba s panem doktorem Ptáčkem mluvit, psychologem, tak souhlasím s ním v tom, že on říká, že ty děti samozřejmě, že každý dítě je jiný. A že jsou děti, který jsou víc navázaný jako materiálně, aniž by to bylo v tom hanlivým slova smyslu, který opravdu mají ten svůj domov, ten pokojíček. A pak, když se ten rodič někam přestěhuje, tak ony prostě nechtějí jenom do toho jiného bytu, protože tam jsou prostě zvyklý. A pak jsou děti, který jsou prostě navázaný hodně jako na ty osoby těch rodičů. A to třeba je ten... a pro ty, že ta střídavka je samozřejmě mnohem vhodnější než pro ty, který jsou právě navázaný na ten materiální...“ (advokátka)

Je třeba rovněž přihlížet k věku dítěte.

"Já si myslím, že ještě i tu střídavou péči zase bysme měli přihlídnout třeba k věku toho dítěte. Vezměte si, že třeba máme dítě, je 3,5 roku a teď přijde tatínek, protože se rozešli, je to nesezdanej pár, rozešli se a tatínek přijde s tím, že chce střídavou péči. Jo? Tak jsme vždycky... nebo říkáme - pojdte, dobře, můžeme k tomuhle tomu modelu, třeba můžete dospět, ale začněte to dítě zvykat na ten model, začněte postupně, začněte prodlužovat noci. Protože se stane, že ten tatínek je celý den v práci. Samozřejmě plní roli jinou, že jo, zajišťuje rodinu nebo zajišťoval finančně. Znamená, že tam ten model byl, že jo, maminka byla doma, tatínek chodil do práce - začněte to trošičku, začněte víc přebírat tu zodpovědnost, buď zůstaňte vy s ním, ať si zvykne na vás, ať spíte a rozšiřujte to. - Ne, já to chci hned. Tohle to se strašně stává, že já, já chci. Jo? A ne to dítě, jo? To dítě naučit nejdřív na nějaký model. Já si myslím, že třeba takhle malý děti si na to zvyknou, že jo, mají tam tátu, má mámu, pojede v tomhle tom. Ale přece nemůže nikdo chtít, aby to začalo fungovat teď hned.“ (pracovnice OSPOD)

Zvažuje se i zdravotní stav dítěte, co je pro ně s ohledem na jeho potřeby plynoucí z případné diagnózy nejlepší (např. autismus, chronické onemocnění).

⁴ Přihlížení k potřebám dítěte: střídavá péče je vhodnější pro děti, které jsou vázané na vztahy než děti vázané materiálně (na byt, pokojíček, kde jsou zvyklé).

2.6 Střídání rodičů v domácnosti u dítěte

Střídání rodičů v bytě dítěte se mnohým účastníkům diskusí jeví jako ideální model střídavé či společné péče, jehož hlavní výhodou je, že je dítěti zachována stálost a bezpečí jednoho domova. „... to dítě podle mě potřebuje jeden domov, jedno zázemí, jedno absolutní bezpečí a když už střídavka, tak se mají střídat rodiče a ne dítě. Nemá si stěhovat baťůžek a pokojíček jako z jednoho místa na druhý.“ Bývá nicméně nahlížen jako velmi náročný pro rodiče - nejen finančně (nutnost 3 bytů), nebo z hlediska jejich vzájemné komunikace, domluvy a tolerance, ale i s ohledem na dopady na jejich osobní život a nové vztahy, zejména založí-li další rodinu. Proto bývá považován za křehké a nestálé řešení. Jelikož se vyskytuje jen velmi výjimečně a po krátkou dobu, zkušeností s jeho aplikací je málo, což je pro někoho dalším důvodem nedůvěry k tomuto modelu.

„Takovýchle případy taky máme a já čekám jenom zpětně, kdy to bude jako ukončené (...) jsou to jakoby celkem třeba rok starý věci, který tam mám a čekám, kdy prostě se to jako... jestli se o tom dozvím, nedozvím, jak dlouho to bude fungovat jako, jo? Protože všichni říkali - ano, teď to funguje, ale sami nevíme, jak dlouho prostě budeme zvládat takhle komunikovat a řešit prostě, kdo měl koupit mlíko, kdo neměl, jo? Vyúčtování a těchhle věcí, jo?“ (pracovnice OSPOD)

*

„Znám jenom jedny rodiče, kteří to takhle zvládli, ale potom vlastně, po týhle té zkušenosti, když jim vyrostly děti, tak říkali, že zase pro ně to bylo tak strašně náročný (...) pro ty rodiče. Že vlastně jakoby oni sami by do toho už stejně nešli, protože pro ně to bylo velice náročný. A vlastně oni sami (...) měli spoustu dalších konfliktů ve svých partnerských vztazích kvůli tomuhle rozhodnutí, že vlastně oni ten svůj život vlastně dali v sázku těm dětem, takže si myslím, že to taky jako nebylo úplně jako nejideálnější model.“ (terapeutka)

*

„Kolegyně řešila vlastně rozvod Japonec - Češka, že jo, což je jako hodně těžký, protože to Japonsko je poměrně daleko. A ten tatínek byl schopnej to nastavit tak, že teda ten dům, ve kterým žili v Čechách, tak to je ten dům, kde budou žít ty děti. Maminka si šla svou cestou a on jí zajistil, aby mohla jít svou cestou. A oni se po 14 dnech střídali v tom domě. Musím říct klobouk dolů tomu japonskému tatínkovi, kterej teda lítal prostě do Brna co 14 dnů, asi měl takovou práci, která jako tomu svědčila. To je asi jeden ojedinělej případ, to se prostě nestane. Ale dá se to i takhle zvládnout.“ (advokátka)

Vyzdvihován je rovněž model střídavé péče, kdy rodiče bydlí v jednom domě, na jednom patře a děti mohou mezi jejich domácnostmi volně přecházet.

„To znám vysloveně jednu střídavou péči, (...) A tam to i zvládli tak, že neměli teda ten jeden domov, který je možná asi hodně dobrý a je to třeba, když je ten velký klavír nebo harfa nebo něco, ale měli to nastaveno tak, že vlastně vyměnili velký byt za dva menší byty (...) na stejném patře. Takže v podstatě ty děti v bačkorách chodily, když si něco zapoměly, nepotřebovaly se opravdu ani přezouvat. A takhle to fungovalo poměrně dlouho a byl to jako hodně dobrý model.“ (advokátka)

2.7 Odlišné typy a režimy péče u sourozenců

Jsou případy, kdy je vhodné, aby měli sourozenci různý typ/režim péče?

S tím, že by sourozenci měli jiný typ/režim péče, se respondenti setkávají zřídka. Ve svých výpovědích se shodují na tom, že jsou situace, kdy to může být vhodné:

- odlišnost potřeb kvůli věkovému rozdílu (např. mladší sourozenec v batolecím věku ještě potřebuje co nejvíce času a péče matky, proto je ve výlučné péči matky a starší sourozenec ve střídavé péči)

„...když to dítě je malý, že jo, ty tři roky vlastně, jednomu jsou dva měsíce a druhému jsou tři roky, tak já si myslím, že tam může být jako odlišná frekvence, že vlastně... že tam potřebuje být víc vlastně s tou mámou a s tím jedním vlastně a ten druhý už tam může víc jako "pendlovat"." (terapeut)

- specifické potřeby jednoho ze sourozenců (např. v souvislosti se zdravotním stavem)
- komplikované vztahy, rivalita mezi sourozenci
- odlišná přání sourozenců ohledně kontaktu s rodiči (např. jeden z nich odmítá kontakt s jedním z rodičů)

Z jakých důvodů dítě odmítá kontakt s rodičem?

- Může se jednat o přirozený vývoj vzhledem k věku, dítě právě inklinuje více k jednomu z rodičů

Pracovnice OSPOD 1: Třeba teď máme taky nedávno jako, vlastně holčička už 14 let, taky byla celou dobu ve střídavce a najednou víc k mámě, teď mluvím o té prostřední, ne o té nejstarší. Ale začla jakoby víc inklinovat k mámě a vlastně pro to ani nemá úplně vysvětlení sama, jenom jako řekla - teď si víc s mamkou rozumím. A ono to je, jak se blíží tomu věku a zase třeba kluk naopak může víc v nějakém věku jako táhnout k tátovi. Takže jako si myslím, že ten věk je tam hodně důležitý.

Pracovnice OSPOD 2: Ale tak, jako je to přirozené podle mě i v úplné domácnosti s oběma rodiči, že se to střídá, vždycky pozice matky, otce, tak si myslím, že i v tomhle tom to takhle funguje.

- Cítí-li se upozaděno – důvodem může být změna v rodině (např. nový partner, nový polorodý sourozenec)

Diskutující všech profesí se shodovali, že v praxi často nejsou odlišné potřeby sourozenců akceptovány a zohledňovány, převládající tendence je upravovat typ a režim péče, popřípadě rozsah styku pro sourozence jednotně (tedy v rozporu se skutečným zájmem přinejmenším jednoho z nich).

„Tam desetiletý kluk přesně řekl, že od středy do neděle, ale pro jeho ségru už to nebylo dobrý, že jako zase, bohužel se přihlídklo jenom k jednomu dítěti.“ (terapeut)

*

„Já spíš cítím vlastně, že je velká tendence vlastně furt držet pro oba dva vlastně, že teda mají chodit všude stejně, jo? Že je jakoby divný vlastně a naráží to vlastně jako na to, že by jeden měl mít jako o kus víc někde, že se nepřihlíží jako k věku,

k potřebám vlastně nebo že to je i výhodný, protože ten táta s ním dělá ten sport třeba jako nebo máma něco. Takže nesetkávám se s tím, není to moc častý, ale spíš se setkávám s tím - hlavně, aby to tak nebylo, musíme mít přece jako spolu vždycky, jo? Což si myslím, že naráží jako na ten skutečnej zájem." (terapeut)

Tato tendence je tak zakořeněná, že leckdy soud vyšší instance rozhodnutí soudu, které umožňuje odlišný typ/režim péče sourozenců, zruší. Současně však existuje judikát ústavního soudu, který zrušil rozhodnutí krajského soudu, jenž přání jednoho ze sourozenců nerespektoval.

„A to je strašně složitá věc tedy, ať už je to střídavá nebo výlučná péče, tak já jsem třeba rozhodovala o styku úplně jiným, dítěte patnáctiletýho nebo šestnáctiletýho a sourozence dvouletýho, proto jsem vnímala, že každéj má úplně jiný potřeby a zvyky a že ten otec to nemůže úplně nějakým způsobem sesynchronizovat. Městskej soud v [název města] mi to zrušil nebo změnil, že to není obvyklý a že tedy narušuju vzájemný sourozenecký vztahy. A přesto si myslím, že by se to takhle dělat mělo." (soudkyně)

*

„Já mám... judikát ústavního soudu, kdy dítě... starší dítě chtělo k tátovi, mladší holčička, malá holčička zůstala u mámy, ale nejdřív byly obě děti u mámy. A ústavní soud řekl, že za situace, že ten starší kluk chtěl k tátovi, tak že v rámci participačního práva se mu mělo vyhovět. A zrušil ten rozsudek, kde nějakej krajskej soud řekl - ty sourozenecký vazby jsou strašně důležité a pro tu malou holčičku vlastně tím spíš. Já si myslím, že měli chránit spíš zájmy toho malýho, vlastně bezmocnějšího dítěte. Ale tak to je vždycky hrozně těžký a hrozně složitý." (soudkyně)

Zároveň pro všechny skupiny diskutujících tato otázka byla citlivá, z jejich debat vyplývalo, že je nezbytné posuzovat každý případ individuálně a s opatrností. V diskusi skupině terapeutů zaznělo, že pro vývoj dítěte je důležité učit se fungovat v triadických vztazích matka-otec-dítě, a nežijí-li rodiče spolu, druhého rodiče v této triádě zastupuje sourozenec. S ohledem na význam sourozeneckých vztahů je zapotřebí, mají-li mít sourozenci s ohledem na jejich potřeby nastaven rozsah péče/kontaktu s rodiči odlišně, aby docházelo k překryvům a určitý čas (pokud možno u obou rodičů) vždy trávili společně.

„...spíš bych byl fakt konkrétně zaměřenej vlastně, do jaký míry věku a co to je za dítě a za rodiče a pokud oni teda spolu jezdí jako na mezinárodní turnaje v golfu a je to tátovo, tak on prostě bude víc s tátou. Ale důležitý je, aby tam nedocházelo ke střídačkám, ale aby se potkávali i s tím druhým nebo třetím sourozencem i tady, i tady vlastně." (terapeut)

Nezbytné je, aby odlišnosti v péči o děti byly s dětmi vykomunikovány, aby nedocházelo k tomu, že se dítě bude cítit rodičem, s nímž tráví méně času než sourozenec, nechtěně.

„A aby to bylo komunikovaný, že jo, protože tam můžou mít potom ten pocit vlastně ty děti, který zůstávají, ty tomu nějak rozumí, je jim pět, šest - proč já nemůžu za tátou, proč tam chodíš ty? A můžou se cítit znova vlastně jako teda jako nechtěný..." (terapeut)

*

Terapeutka: Určitě, ale ten konflikt potom jakoby ale vzniká i mezi těma sourozencema, ono co si budeme povídat i v tý rodině ty konflikty mezi sourozencema jsou velký. Když je ještě tato situace, tak vlastně ta výlučnost

nějakýho dítěte se může tímhle tím modelem třeba podpořit, jo? A myslím si, že to není zrovna v tomhle tom potom pro ty další děti moc bezpečnej prostor. Myslím si, že je asi něco jinýho ve chvíli, kdy jde o vyzvedávání na kroužcích nebo závody a tak dále, a něco jinýho, když ty děti mají nějakej, plus k tomu mají nějakej plán, kdy prostě jezdí společně k tátovi.

Moderátorka: Takže to je vlastně jako, pokud je to jakoby účelný a vyhovuje to tomu vývoji toho dítěte, ale aby to nebylo jako - táta mě má míň rád, proto je víc s bráchou... Takhle to myslíte?

Terapeutka: Takhle to myslím, přesně tak, že vlastně ve chvíli, kdy prostě nějaký koníčky dětí a tak dále, tak viděj zájem toho druhýho rodiče, to je jedinej dobře, ale v tý péči je důležitý, aby během tý péče byli všichni sourozenci i s těma malýma, protože i ty malý, když je to vícečlenná rodina, tak nevím, dvouletej kluk je už na úrovni tříletýho kluka, když má starší sourozence, jak psychicky, tak vývojově. Takže i na to brát ohled a nedělat nějaký jako výlučně rozdělování dětí, protože ty děti mají nějaký svůj vztah a dělalo by se to na úkor toho sourozeneckýho vztahu jenom, aby ty rodiče vlastně měli klid a pohodu.

2.8 Změny typu nebo režimu péče

Podle účastníků diskusních skupin střídavá péče často není realizována tak, jak je nastaveno v rozsudku, až do zletilosti dítěte. Zlomový věk, kdy děti nejčastěji mění své preference, se v odhadech pracovníků OSPOD lišil, nejvíce diskutujících uvádělo od 14-15 let, respektive ukončení základní školy nebo středoškolský věk dítěte. Jedna sociální pracovníce zmínila, že zvláště u dívek se s tímto jevem častěji setkává už v nižším věku, cca od 10-11 let. Diskutující pracovníce OSPOD se shodovaly, že ve středoškolském věku často bývá za změnou preference dítěte i určitý kalkul – mladí v tomto období touží po svobodě, uvolnění pravidel, častěji si tedy vybírají soužití s rodičem, který je v tomto ohledu benevolentnější. Roli hrají i jejich zájmy, výjezdy se školou, kamarády a první lásky (volí rodiče, který jejich protějšek, případně jeho návštěvy/pobyt v domácnosti akceptuje).

Mezi účastníky diskusí panovala shoda, že pro děti je ideální, mohou-li mezi domácnostmi rodičů po rozchodu přecházet, jak chtějí. Není nutné žít dle toho, co je uvedeno v rozhodnutí soudu, pokud je to v zájmu dítěte a rodiče se dokáží dohodnout. Dle vyjádření diskutující pracovníce OSPOD, chtějí-li rodiče svoji novou dohodu přece jen nějakým způsobem formalizovat, je možné ukotvit ji sepsáním protokolu na OSPOD.

„Já si myslím, že ve chvíli, kdy je dítě v pubertě a řekne mámě, jako rozvedený, pokud je dobrej rozvod, tak řekne - hele, mami, já chci jít k tátovi. - Tak jo, tak běž, můžeš tam bejt prostě celej tejden. A takhle to jako v praxi může fungovat úplně v pořádku.“ (terapeutka)

2.9 Dospělí klienti se zkušeností střídavé či výlučné péče

Do diskuse s terapeutky byla zařazena otázka, setkávají-li se při své práci s dospělými klienty, kteří prošli jako děti střídavou péčí, a pokud ano, pak řeší-li nějaká specifická témata. Žádný ze zúčastněných terapeutů se ve své praxi s dospělým klientem, který by v dětství či dospívání prošel střídavou péčí, dosud nesešel. Diskuse tedy byla o klientech se zkušeností se zraňujícím a nezpracovaným rozpadem rodiny/rozvodem rodičů. Z ní vyplývalo jako pro další vývoj dítěte podstatné, zda a jak s ním

rodiče o rozvodu komunikovali. Pokud rodiče nevysvětlili důvody rozpadu jejich vztahu, mělo to na děti zásadní negativní vliv na těchto úrovních:

a) partnerské vztahy:

- potíže udržet dlouhodobý funkční vztah
- touha po intimitě, zároveň strach z ní
- absolutní důvěra a nedůvěra
- strach ze zklamání a opuštění
- popírání vlastních potřeb
- obviňování

b) vztahy s rodiči:

- navázány až v dospělosti, když „děti“ pochopily, že příčiny konfliktu rodičů nebyly na straně jich jako dětí, ale rodičů

c) vlastní osobnost:

- konflikty v pubertě
- problémové chování
- problémy v sebepojetí, ve vztahu k sobě
- pocity viny za rozpad rodiny
- pocity nechtěnosti (zejména pokud byl přerušen kontakt s rodičem)
- popření a/nebo idealizace toho, co bylo
- vnitřní rozštěpení – popření sebe sama kvůli zachování vztahu s oběma rodiči (budu dělat, říkat to, co on chce, očekává (neurotické obtíže, úzkosti, deprese a později dopady v partnerských vztazích)
- tendence k větší výkonnosti než vztahovosti

Jeden terapeut zmínil případ klienta, který vyrůstal s matkou, po té, co ho v pubertě přestala zvládat, přiměla ho, aby žil s otcem. Nesl to těžce, vedlo ho to k závěru, že rodina nemá význam a že vlastní rodinu založit nechce – nemá důvod přivádět dítě na svět.

2.10 Výživné, finanční a majetkového vyrovnání v pozadí sporu

Do jaké míry se v konfliktech o nastavení péče o děti nebo rozsahu styku odráží otázka výživného a finančního a majetkového vyrovnání?

Na tom, že spory o majetek hraje významnou roli ve sporech o péči o děti, se shodli účastníci všech diskusních skupin. Podle pražských pracovníků OSPOD je v pozadí přibližně 80 % sporných procesů: „... kdo dostane děti, tak mu zůstane víc, že?“ Děti často bývají nástrojem majetkového vypořádání rodičů. Rozchody nesezdaných párů bývají v tomto ohledu méně dramatické právě proto, že zpravidla neřeší vypořádání společného vlastnictví. Na OSPOD se ovšem rozcházející nesezdané páry většinou ani neobrací.

Matky mívají často obavy, že v případě střídavé péče nebude otci stanoveno výživné na děti, nebo bude nižší, než by bylo při výlučné péči. V diskusní skupině s advokáty zazněla výhrada ke stávající rozhodovací praxi soudů, že není ukládáno výživné rozvedeného manžela. Dle nastavení současné právní úpravy na výživné rozvedeného manžela zpravidla ani nelze dosáhnout. Ekonomická situace matek (zejména těch na rodičovské dovolené) je mnohdy zoufalá a bývá tedy pro ně ekonomickou nutností usilovat o co nejvyšší výživné na děti, pod něž se schovává i nepříznané výživné rozvedeného manžela. Dalším možným nástrojem je jednorázové odbytí.

V diskusní skupině s advokáty bylo dále konstatováno, že zásadní pro nastavení vhodné péče o děti je vyřešení bydlení. Z hlediska zájmu dítěte je nejvhodnější, když rodiče bydlí co nejbližší, ale matky jejich ekonomická situace, která jim neumožňuje hradit bydlení v Praze (respektive v místě dosavadního bydliště rodiny), mnohdy vede k rozhodnutí vrátit se zpátky do jejich rodiště, kde mohou využívat podporu své původní rodiny. Dítě tak ztrácí přístup k oběma rodičům. Unie rodinných advokátů toto jednání kvalifikuje jako vnitrostátní únos. V případech, kdy nejde o účelové jednání matek jak znemožnit nastolení střídavé péče, by bydliště obou rodičů v blízkosti pomohl udržet příspěvek otců na náklady spojené s bydlením, či dostupné sociální bydlení.

2.11 Vliv pojmosloví na rodičovský konflikt

Do jaké míry rodičovský konflikt posiluje současné pojmosloví „střídavá“ a „výlučná“ péče a jeho chápání rodiči a laickou veřejností?

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2, tabulka č. 1, která přibližuje motivy a obavy otců a matek ve vztahu ke střídavé a výlučné péči dle profesních zkušeností účastníků diskusních skupin, dokládá, že pojmy výlučná a střídavá péče mají pro rodiče vlastní emoční obsah, který se, jak upozorňovali soudci, pracovníci OSPOD i advokáti, neshoduje s jejich právním obsahem. Z pohledu těchto odborníků např. není z hlediska práva podstatný faktický rozdíl mezi střídavou péčí a výlučnou péčí s rozšířeným stykem (viz kapitola 2.4). Právě emoční obsahy těchto názvů a špatná informovanost o jejich reálných právních obsazích však pomáhají eskalovat konflikt mezi rodiči. Během diskusních skupin pracovníci OSPOD, advokáti a soudci popisovali, jak ve snaze dosáhnout konsenzu rodičů s těmito pojmy lavírují v závislosti na tom, kterou z forem péče rodiče preferují nebo naopak odmítají. Pokud matka odmítá střídavou péči, kterou otec vyžaduje, snaží se rodiče vést k dohodě na výlučné péči s rozšířeným stykem a adekvátní úpravě výživného.

Advokátka 1: Ale samozřejmě s tím rodičem se bavíme tak, jak to chce slyšet. (smích) Jestli matka tomu říká výhradní péče, tak super, výhradní, ano, rozšířený styk.

Advokátka 2: A otci se to pojmenuje zase jinak.

Advokátka 3: Ono je to už střídavá nerovnoměrná.

Advokátka 4: A tohle je hodně velká...

Advokátka 1: Diplomacie.

Advokátka 4: A velká argumentace určování výživného potom, samozřejmě máte tam jako velký rozsah prostě styku, tak zase to výživné se musí zohlednit na tomhle, což jako taky bývá.

Advokátka 3: Pořád je to o tom názvosloví.

Advokátka 5: Je to o tom pojmu.

Advokátka 1: Je to citlivé.

V diskusích zaznívala doporučení nejdříve s rodiči řešit, jak budou pečovat, a pak teprve pro to hledat název. Všeobecný souhlas vzbuzovala představa, že by ve výroku soudu nebyl uváděn typ péče, ale přímo její rozsah pro každého z rodičů.

„...my jsme si zrovna včera říkaly, kdyby bylo v rozsudku, že rodičovská odpovědnost zůstává oběma rodičům i nadále, a takto to možná začínalo, uklidnilo by to ty obě dvě strany. A pak už by možná bylo jedno, u toho... u otce je tolik dní, u matky je tolik dní a možná by to tolik nečeřilo. Jo?“ (pracovnice OSPOD)

Jedna advokátka zmínila svoji čerstvou zkušenost s rozsudkem soudkyně, která již takto výrok rozhodnutí soudu formulovala. Nicméně očekává, že toto rozhodnutí bude soudem vyšší instance zrušeno.

„Já mám třeba tedko týden starý rozsudek, takový poměrně velmi, bych řekla, progresivní ze soudu v [město], kdy paní předsedkyně dokonce ani v rozsudku, ještě se mi to nikdy nestalo v životě, vůbec neoznačila formu té péče, to znamená, vyhnula se velmi elegantně jaksi tomu pojmosloví, které působí mezi těmi rodiči trochu jako rozbuška. A v podstatě napsala do rozsudku vlastně v části teda péče bod jedna, že matka bude pečovat od do, je to v podstatě tak, že otec má asi 40 procent, matka 60, je to vlastně asymetrická střídavá péče, ona vlastně vyhověla tomu našemu návrhu, my jsme navrhovali asymetrickou střídavou péči, ale vyhnula se tomu slovu střídavá.“ (advokátka)

Námět, že by bylo vhodné, aby došlo k legislativní úpravě ve výše uvedeném smyslu (tedy zrušení označení typů péče), nacházel podporu ve všech diskusních skupinách.

Soudce 1: ...že by se tomu neříkalo... že by to nebyly ty tři druhy péče, ale že by rozsudek konkrétně řekl, jak rodiče budou pečovat.

Soudkyně 1: No, tak je to ve Francii, teď říkala paní kolegyně i v Německu, že jo.

Soudce 1: (...) tam z toho odpadávají ty negativní konotace spojený s těma pojmy. Já si myslím, že to by bylo jako z mého pohledu zajímavý, já neříkám, že to je spásný, ale já si myslím, že by to mohlo pomoci, že by ten soud prostě specifikoval tím rozsudkem konkrétní jako rozsah a obsah tý péče.

Soudce 2: (...) Pro nás je to úplně jedno jako, jestli se to bude jmenovat střídavá nebo... jo? To není úplně asi ta otázka na nás, jako jestli by bylo lepší, aby to bylo v rozsudku, aby to tam nebylo nebo bylo, nám je to jedno, my se snažíme to upravit jakoby hmotně tak, aby to nejvíc vyhovovalo těm rodičům a hlavně těm dětem. A ty nepěkný konotace k tomu si jakoby doplňují ti účastníci. To nedoplňujeme, nám je to do toho rozsudku opravdu jedno. To znamená, že pokud jako bude společenskej zájem na tom ty pojmy tam nemít, tak pro mě jako pro soudce, nevím teda, nechci mluvit za kolegy, ale pro mě jako pro soudce mi to problém nedělá.

Soudce 1: ...jestli by se neměl jako legislativec zamyslet nad tím zrušením toho označení těch typů péče.

Soudce 2: Jestli nedělají medvědí službu. Já ti rozumím.

Soudce 1: Abysme to možná měli s těma lidma pak jako jednodušší, protože ono totiž jde o to, když ty lidi budou edukovány, aby to všecko co nejvíc jako hrálo, aby to bylo koherentní. A v podstatě ta koherence by mohla spočívat i v týchle tý dílčí jako legislativní iniciativě, která podle mě nemůže bejt příliš jako diskutabilní,

2. Výlučná, střídavá a společná péče

protože to je prostě technická věc v podstatě. A mohlo by vlastně koherentně sedět do toho všeho ostatního, co by se těm rodičům mělo říkat, prostě neřešte to, jakéj budete mít typ péče, řešte to, jak budete pečovat.

3. Fungování systému

3.1 Co změnit v rámci profese nebo systému

Co by se mělo v oblasti řešení rodičovských konfliktů změnit v rámci profesí zastoupených v diskusních skupinách, popřípadě v rámci celého systému?

Souhrn námětů, které v této souvislosti od účastníků zazněly na diskusních skupinách s jednotlivými profesemi, přináší následující text.

Pracovníci OSPOD

- Zrušení označení pro typy péče „střídavá péče“ a „výlučná péče“ (viz kapitola 2.11)
- Interdisciplinární spolupráce, provázanost a spolupráce všech odborníků, kteří jsou s rodinou v kontaktu (prvky Cochemské praxe)
- Jednání s rozvádějíci/rozcházejícími se rodiči by na OSPOD již od první podpůrné/edukační schůzky měla probíhat zásadně s oběma rodiči společně, nikoliv s každým z rodičů odděleně, a to ideálně v genderově vyváženém složení, tedy ve dvojici pracovníků žena a muž. Tato praxe mj. předchází pocitu předpojatosti pracovníků OSPOD u rodiče, který by se do kontaktu s OSPOD dostal jako druhý, či zneužívání pracovníků OSPOD znesvářenými stranami. Jednání s každým z rodičů zvlášť by měla být připouštěna pouze výjimečně ve vyhrocených případech tam, kde se to ukazuje jako žádoucí.

Pracovnice OSPOD 1: V tom procesu asi, já bych, i když ono se to už asi fakt všude víceméně děje, ale ta jednání prostě s rodiči společně, nepřipouštět prostě individuální. Fakt jako je to... a pořád zase, mají stejné práva, stejné povinnosti, jsou jeden rodičovský celek a prostě takhle k tomu přistupovat a nenechat se, protože pak se ten OSPOD, ale třeba i jiní odborníci, advokáti, všechno možný, dostanou prostě do role, kdy je tím rodičem využíván vlastně v boji proti tomu druhému rodiči, ale takhle, když je máte společně, tak si myslím, že se to hodně eliminuje. Pak za ten rok, už dva roky už skoro vlastně, co tu praxi děláme, tak bych řekla, že, fakt musím zaklepat, i těch stížností a všeho prostě, ten spor se tak nevyhrocuje prostě.

Pracovnice OSPOD 2: A já se i domnívám, že ty otcové to kvitují, protože vždycky měli pocit potom, když přijdou k soudu, ať si budem co říkat, je tam všude vždycky víc žen, ale že tady už prostě s ním někdo mluvil dopředu taky. A u nás teda my máme to štěstí, že máme i kolegy, dost kolegů, takže i ty jednání se snažíme prostě dělat prostě genderově vyvážené, což prostě i často se směju, že si vzájemně jako překládáme, že ten mužský a ženský svět je jako hodně jako odlišný v některých věcech. Ale že už tady i ty otcové vidí, že se s nima počítá, že už to prostě... že nejsme my jako pracovnice ovlivněny tou matkou, už něčím dopředu, že nám to všechno napovídala a všichni jsme proti němu. Což vidím jako obrovské jako pozitivum.

- Eliminovat ty zásahy advokátů do sporu o úpravu poměrů dětí po rozvodu, které brání uzavření dohody rodičů, rodiče zaměřovat na zájem dítěte. V diskusi od různých pracovníků zaznělo několik možných způsobů, jak na to. Od naprostého vyloučení advokátů z jednání po domluvu jeho pravidel – OSPOD je ten, kdo vede jednání s respektem ke všem účastníkům a se zřetelem na zájem dítěte. Jako

3. Fungování systému

funkčnější se jevila druhá varianta⁵. Někdy přispěje k novému náhledu advokátů protistran na věc.

Pracovnice OSPOD1: Takže co by pomohlo? Bez právníků, ať si tam choděj sami za sebe.

Pracovnice OSPOD 2: To my třeba se fakt snažíme si razit to, že to, o čem tady jako dneska jednáme, je prostě o rodičovství, o rodičovských kompetencích. Chápeme, můžete tady mít podporu, ale ta podpora prostě bude mlčet. A pokud to ta podpora nebude respektovat, tak prostě odejde. Jo?

Pracovnice OSPOD 1: A vám se daří, že odejde? Ten právník odejde, jo?

Pracovnice OSPOD 3: Ano.

Pracovnice OSPOD 2: A fakt se nám i daří prostě...

Pracovnice OSPOD 3: A často se i daří, že jsme pochváleni, že vlastně takhle oni by to nedokázali a že naopak jsou rádi, že to slyšeli a že už ví, jak s tím svým rodičem i dál pracovat a motivovat ho vlastně i k tomu druhému. Někdy to bych řekla nebo někdy, velice je to přínosné, že to možná spojí i ty dva advokáty, že...

- Nejprve s rodiči pracovat na dohodě o výchově a péči o děti, teprve pak nastolit otázku výživného
- Snažit se dospět k dohodě v oblastech, kde jsou rodiče schopní dojít dohody, oceňovat je za každý takový, byť drobný krok, sporné otázky ponechat autoritativně rozhodnout soud na základě důkazního řízení (např. výživné)
- Osvěta „jak funguje OSPOD“ laické veřejnosti, studentů dotčených oborů, odborné veřejnosti (viz kapitola 3.2)
- Setkávání pracovníků různých OSPOD na neformální úrovni za účelem sdílení zkušeností, problémů a konzultace způsobů řešení případů (intervize)
- Adekvátní finanční ocenění pracovníků OSPOD za jejich obtížnou práci a vzhledem k vysokým nárokům na ně kladeným, co se týče odborného výkonu a profesní přípravy/způsobnosti
- Zvýšení dostupnosti služeb – zejm. dětský psycholog, psychiatr
- Zvýšení rychlosti rozhodování soudu

„...určitě rychlost toho rozhodování, protože když je tam konflikt mezi těma rodičema, většinou tam se udělá znalecký posudek, čeká se dlouho na znalecký posudek, děti si odvyknou, jsou masírovaný jenom jedním z těch rodičů, protože druhý k nim třeba nemá přístup (...) Takže ta rychlost toho jednání, když tam je konflikt.“ (pracovnice OSPOD)

⁵ Z diskuse s advokáty v rámci diskusní skupiny vyplynulo, že snaha některých pracovníků OSPOD vyloučit advokáty z jednání je pro některé z nich velmi citlivá záležitost. V diskusi tuto praxi komentovali s vypjatými emocemi. Někteří ji mylně považují za součást tzv. Cochemské praxe, což pak mj. vede k jejich odmítavému postoji vůči ní.

Soudci

- Definování státní rodinné politiky v oblasti předcházení a řešení rodičovských konfliktů

„...z mého pohledu je prostě důležité, aby celý ten systém byl nastavený tak, aby ty rodiče byli souladně od začátku do konce v podstatě i jakýmsi jakoby PR, které poskytuje ten stát (...) vedeni k tomu, že to není naše odpovědnost [soudu], ale že to skutečně je jejich odpovědnost, že to je ten hlavní bod rodičovské zodpovědnosti, aby dosáhli toho konsenzuálního řešení. Bohužel takové PR ze strany státu tady neprobíhá a ten stát pořád má ten celý proces nastavený tak, že v podstatě skutečně my si za ně tu zodpovědnost vezmeme. Mně to, s prominutím, nechci vůbec jako se nikoho dotknout, trošku připomíná jako malinko uvažování z dob jako dřívějších, kdy prostě ten stát si trochu osoboval právo rozhodovat za ty svoje občany v otázkách prostě jejich života a jejich svobod. Já si myslím, že my se skutečně v první řadě musíme pokusit přenést tu odpovědnost nazpátek na ně, vrátit jim je. Sousedními kroky je prostě přesvědčovat o tom, že ta odpovědnost je skutečně na nich. A až když tohle všechno nevyjde, tak se prostě zabývat tím malým procentem těch, kteří přesto přese všechno se teda nedokáží dohodnout a tam teda skutečně rozhodovat, protože tam se nic jiného dělat nedá.“ (soudce)

- Přenastavení systému dle základní zásady, že hlavní odpovědností rodičů je dosáhnout konsenzuálního řešení (dohody)
- Soudy by měly soudit, a to pouze ty, které je soudit potřeba – Soudnímu jednání by měla předcházet pomoc rodičům prostřednictvím sociální práce a edukace, vedoucí je k dosažení konsenzu. V diskusi někteří soudci zastávali názor, že by to měl být úkol OSPOD, avšak aby jej OSPOD mohl plnit, měl by být posílen o právníky a psychology. Na OSPOD by tak měly být k dispozici odborné multidisciplinární týmy. Tento názor opírali o výtku vůči stávající praxi, kdy neziskové organizace nevystupují jednotně, jejich klientům se nedostává stejných informací. Objevil se též pohled, že budou-li v dané oblasti jednotné standardy sociální práce závazné i pro neziskové organizace, nezáleží na tom, bude-li roli prvního kontaktu plnit, edukaci a sociální práci odvádět OSPOD či neziskové organizaci. V diskusi panovala všeobecná shoda na tom, že problematika dětí z rozpadajících se rodin a ohrožených rodičovským konfliktem spadá do gesce OSPOD a mělo by to tak zůstat zachováno.

Soudkyně: ...podle mě teď se, bohužel, to sune tak, že ty OSPODY se naprosto omezují a budou se teďko naopak jenom teda ty ohrožené děti, ale podle mě i ty děti v tom rodičovském konfliktu jsou tak obrovsky ohrožené, že to, kam se to teďko sune...

Soudce: Ale to vaše ministerstvo to popírá. Vaše ministerstvo si myslí, že děti, jejichž rodina se rozpadá, nejsou sociálně ohrožené. A jak vidíte, tak tady je všeobecná shoda, že jsou...

*

„...soud by měl soudit a soudit by měl ty, který je soudit potřeba, jo? To znamená měla by přijít obrovská... obrovský množství sociální práce s tou rodinou tak, aby se zasanovalo těch 95 procent nepsychopatickejch spoluobčanů, kteří jsou schopni normálně fungovat, v Praze méně. (smích) A k soudu by se mělo dostat těch 5, v Praze více, procent, který prostě po tomhle tom, co projdou, nebudou schopni fungovat. Jo? A tam prostě je potřeba něco rozsoudit a rozhodnout. Kdo tu sociální práci bude vykonávat, je z mého pohledu trochu jedno za předpokladu, že budou jednotný standardy tý sociální práce. A jestli je to OSPOD nebo i nezisk jako, dobrý, já si dovedu představit všechny varianty, ale mělo by to mít nějaký jako

3. Fungování systému

unisono řešení, protože samozřejmě je možný, že pak přijde někdo, kdo říká úplný blbosti." (soudce)

- Zrušení označení pro typy péče „střídavá péče“ a „výlučná péče“ (viz kapitola 2.11)
- Edukace rodičů (viz kapitola 3.2)
- Poskytování rozvodové mediace zdarma ještě před soudním jednáním a zpoplatnění soudního řízení – za stávající situace, kdy pouze první schůzka u mediátora nařízená soudem je zdarma, bývá pro rodiče finančně výhodnější vést soudní spor a nechat o záležitostech vlastní rodiny rozhodnout soud než se s využitím odborné pomoci pokusit dospět k dohodě.
- Zavedení specializace advokátů na rodinné právo. Soudní spory často vyhrocují advokáti, který neberou zřetel na zájmy dítěte. Jde jim o výhru v soudní při. Mnohdy jde o advokáty, kteří se v oblasti rodinného práva nevyznají, jejich rady klientům, kteří si jejich služby hradí, bývají zavádějící. Klienti si je často najímají v dobré víře na základě předchozí známosti či zkušenosti ze zastupování v jiném odvětví práva. Měla by však být možnost dosažení vícero specializací, neboť advokáti se specializací výhradně na rodinné právo by se mimo velká města těžko užívali.

Soudkyně: ...oni nám moc nepomáhají ani advokáti, který to chápou jako zdroj svých příjmů, takže já je tam ještě v jednacích síních přemlouvám, aby se sešli a prodiskutovali. A když přijde další jednání, tak mi řeknou - my jsme se nesešli. Takže chtělo by to nejen jako advokáty jako takové, ale opravdu prostě, aby se specializovali na to rodinné právo, protože pak tam mám advokáta z obchodního úseku a chce mi místo dohody schvalovat smír. Tak mě pobavil.

Moderátorka: Že i ty znalosti chybí potom.

Soudkyně: Přesně tak, jo? Neznají vůbec procesní postupy, přenášení místní příslušnosti, vyslovování, to je pro ně naprosto španělská vesnice.

- Zavedení rodinně-právní specializace ve vyšších soudních instancích – v odvolacím řízení přezkoumávají rozhodnutí rodinně-právních soudců soudci, kteří jsou specialisté na jiná právní odvětví a v rodinně-právní oblasti postrádají zkušenost a erudici. V důsledku toho ani judikatura není sjednocená, rozhodovací praxe ve stejných věcech je různá. Jejich roli tedy do jisté míry supluje Ústavní soud. Pro změnu tohoto dlouhodobě nevyhovujícího stavu chybí politická vůle, přítomní soudci se tudíž obávají, že nenastane.

Advokáti

- Posílení dostupnosti kvalitního manželského poradenství a terapeutických služeb
- Řešení přetíženosti soudů - různá doba na soudní jednání, délka soudních řízení, vyhoření soudců; soudci by mohli více využívat jiný soudní rok
- Opatrovnické, majetkové i rozvodové řízení stejných účastníků by mělo být vedeno jedním soudem.

„Já bych chtěla říct tady jedno upozornění na skutečně zásadní problém vyplývající z občanského soudního řádu a ze zvláštních řízení soudních, prostě to, že jeden soud řídí SJM, jeden rozvod a jeden děcka, to je prostě úplná zhouba a já jsem přesvědčená o tom, že jakmile jsou jednou stejní účastníci, tak by to měl automaticky dělat jeden soud.“

- Edukace rodičů
- Zrušení označení pro typy péče „střídavá péče“ a „výlučná péče“ (viz kapitola 2.11)

Terapeuti

- Interdisciplinární spolupráce, provázanost a spolupráce všech odborníků, kteří s rodinou pracují

„...co se týká nějaký změny, tak bych nejvíc stála o to, kdyby byla nějaká větší komunikace mezi těmi institucemi, protože my jako středisko třeba perfektně komunikujem s OSPODem, se školama, poslední dobou i s pediatry. A vlastně nám tam chybí už jenom tak nějak ty soudy, abychom víc spolu mluvili. Já vím, že je to těžký, jako taky ten čas nemáme, vy taky ne. Ale pak se stávají takový věci jako, že teď třeba holčička byla svědkem toho, jak táta týral mámu, byla z toho jako... fakt měla hrozný úzkosti, psala jsem na to tu zprávu, chtěla jsem, aby tam ten styk začal nějak jako postupně. A soudce z nějakýho mně neznámýho důvodu jí narval tátovi na dva týdny o prázdninách. Ta holka si začala trhat vlasy a prostě úplně celý se to jako... a vlastně stačilo, abychom spolu komunikovali a celýmu tomuhle se mohlo předejít. Takže to je něco, o co bych hrozně stála já.“
(psycholožka)

- Edukace rodičů ohledně možností podpory ze strany služeb, průběhu a nárocích rozvodu (viz kapitola 3.2)
- Podpora párové terapie – (Kvalitní) párová terapie by měla být dostupná zdarma jako sociální služba hrazená z veřejných prostředků. Z pohledu přítomného párového psychoterapeuta individuální psychoterapie mnohdy může být v partnerském/rodičovském konfliktu kontraproduktivní, neboť individuální terapeut pracuje pouze s verzí jedné strany a klient se tedy ve svém jednostranném pohledu může dále utvrzovat. Záleží rovněž na erudici každého párového terapeuta, staré přístupy párové terapie jsou dnes již překonány. Ne všechny psychoterapeutické směry připravují absolventy svých psychoterapeutických výcviků pro párovou terapii kvalitně. Oprávnění provozovat párovou terapii by z jeho pohledu možná mělo být podmíněno specializačním vzděláním.

„...já mám pocit, že fakt to, že někdo je individuální terapeut, tak vlastně často ho neopravňuje, aby procházel s lidma jako rozvodovou fází, nebo to, že vlastně někdo je manželskej rodinnej poradce starého typu a teď těmhle lidem jde vlastně jako říkat - on vás manipuluje a měla byste jako tohle... Tak to taky jako moc nefunguje, tyhle ty rady, jo? Nebo je to jako psycholog, kterej je klinickej psycholog a označí... protože to je jeho... jako jeho lidskej faktor odborný je, kterej tam selhává a řekne - no, vždyť vy žijete s psychopatem, tak je nepochopení, že vlastně jako v tom partnerském konfliktu nebo v tom rodičovském konfliktu jsou tak vlastně vystrašený, tak jako bolavý, tak navztekaný, že se fakt chovají divně. Jo? Hodně těch lidí se chová divně, ale to neznamená, že jsou to psychopati, že jsou nemocní, že jsou duševně nemocní. Jsou jenom vlastně vystrašení, bojí se, brání se, protože vlastně se chovají možná někdy třeba jako zvířata (...). Takže vlastně je to i do našich řad vlastně, co my bysme potřebovali, jakou teda specializaci, potřebovali bysme víc vlastně odborný vzdělávání? (...) Což samozřejmě potom naráží na hlubší kontexty, že Česká asociace pro psychoterapii řekne - ten, kdo udělá výcvik, tak může vlastně dělat vlastně jako s párama. A teďka je otázka, je to... má individuální... je to individuální terapeut a může vlastně? Aha. Takže je taky vlastně stejnej jako manželskej rodinnej poradce? Jenže manželský rodinný poradci mají máslo na hlavě, protože nemají dlouhodobé vzdělávání vlastně, takže kdo to má dělat? Takže tam je spousta vlastně, že to nefunguje vlastně, záleží to

potom na každým vlastně, spíš jednotlivci, odborníkovi, kolik na sobě pracuje, kolik chodí na supervizi, kolik navštěvuje nějaký specializační věci a přenáší to do praxe." (terapeut)

- Přiblížení odborné pomoci rodičům, kteří (zatím) nejsou motivováni vyhledat poradenství či terapii (viz kapitola 3.2)
- Podpora terénní práce v multiproblémových rodinách (SAS) – Budou-li rodiče podpořeni v řešení problémů, kterým jejich rodina čelí, budou méně přetíženi a jejich vztah bude mít větší šanci i přes tyto těžkosti vydržet.
- Dosažení dostupnosti a potřebné kvality sociálních služeb (psychoterapie, terénní práce apod.) se neobejde bez adekvátního finančního ohodnocení pracovníků v sociálních službách (miněno napříč profesemi).

3.2 Potřeba edukace rodičů

V průběhu všech diskusních skupin často zaznívalo, že rodiče nemají základní právní povědomí o formách péče o děti, o průběhu rozvodu atd. Mnohdy mají načtené zavádějící informace z internetu, či jim je poskytují advokáti, kteří usilují o výhru klienta bez ohledu na zájem dětí, a/nebo advokáti nesespecializující se na rodinné právo, popřípadě militantně vystupující sdružení rodičů. Rovněž v médiích bývají informace prezentovány zkresleně. Během diskusí tedy byla často zmiňována potřeba edukace rodičů v níže uvedených oblastech:

- Partnerské vztahy - jak fungují, jak je rozvíjet, udržet a překonávat krize („partnerské kompetence“), možnosti párové terapie
- Prožívání rozchodu/rozvodu – fáze, provázení rozchodem/rozvodem (i s ohledem na děti), zpracování individuálních témat a zranění („od partnerství k rodičovství“)
- Výlučná, střídavá a společná péče - práva a povinnosti rodičů, rodičovská odpovědnost, kontakt s dětmi, práva dětí

Soudkyně 1: A já teda právě s těma... jako společnou péčí docela teda mám problémy, přestože jim to taky říkám vždycky typy péče, který tam jsou. A pak jim vždycky řeknu, že bez ohledu na typ péče jim zůstává rodičovská zodpovědnost, protože velkej problém, který teda oni ty rodiče mají, oni si myslí, že když dostanou výlučnou péči, že mají výlučnej majetek toho dítěte. Ale to není pravda. A jsou strašně překvapeni, kdy já jim řeknu - to není, že když svěřím dítě do péče matky, že otec ztrácí právo vychovávat dítě a tak dále. Říkám - tu rodičovskou zodpovědnost má dál, tohle je jenom v podstatě... já tomu vždycky s úsměvem říkám osobní péče.

Soudkyně 2: Tady chybí edukace těch rodičů.

Soudkyně 1: (...) Říkám - i přesto budete muset komunikovat s otcem ohledně školy, bydliště, výběru kroužků a všeho, to vám nedává vůbec žádné právo na to, že vyloučíte toho otce ze života dítěte jenom tím, že máte výlučnou péči, to prostě není pravda.

*

„Ale zase je to prostě daný tím, že rodiče vlastně neakceptují tu osobnost dítěte v tom směru, že i ono je schopno vstupovat do práv a povinností včetně majetkových. A já si myslím, že tohle by se teda taky mělo dávat do... jako do dohod, žádný půjčování kola, to kolo je toho dítěte. Ono nemá právo ho zcizit,

nemá právo ho prodat, jo? Ale má právo ho používat naprosto kdekoliv ono samo chce." (advokátka)

*

„...asi opravdu nějak se pokusit edukovat ty rodiče, že ta střídavá péče není o tom, že když je to tejdén, takže jeden tejdén se stoprocentně stará tatínek a maminka vůbec o dítěti neví a nic prostě neudělá a druhý tejdén je to naopak, ale že právě tam tahle ta spolupráce tak, jak to je, že přesně, když holčička dělá gymnastiku a maminka jí podporuje v tom, tak i v tejdnu, kdy je u tatínka, tak jí prostě vezme a na ty závody s ní zajede a stejně tak zase tatínek prostě, když je nějaká dlouhá cesta a maminka nechce řídit, tak prostě to. A i to dítě to určitě cítí, ale možná ten problém toho konfliktu, že ty některý rodiče odmítají tu střídavou péči, protože třeba ty maminky jsou přesvědčený, že ten tatínek nezvládne ten tejdén zajistit stoprocentní servis a ještě nedej bože za spolupráce babičky, to jako taky většinou bejvá to. (smích) Ale že možná, kdyby si uvědomily, že to neznamená, že v tom týdně nebo v tom intervalu, kdy mají to dítě ony, se nic jiného nemůže stát a naopak, že vlastně to střídání je to prolínání těch přirozených funkcí, jak v tý rodině bylo nastavený" (soudkyně)

- Jak nastavit péči o děti po rozchodu/rozvodu s ohledem na (individuální) potřeby dětí a možnosti rodičů („rodičovský plán“)

„Oni taky v rámci edukace by měli být vychovávaný k tomu, že si nemají přebírat děti v nějaké škole, ale že si mají přijít domů, sednout si na kafe s tou mámou, říct si, co bylo ten tejdén, co je čeká, jako to je jedinej smysluplný způsob." (soudkyně)

*

„...tomu dítěti by se přece ulevilo, kdyby ty rodiče měli stejný výchovný metody, že jo, kdyby ty rodiče byli zajedno, to vždycky je upozorňujeme [OSPOD] - vy musíte být zajedno, aby to dítě mezi váma nehledalo - tady u toho mám tuhle výhodu, tady mám tuhle výhodu. Za chvíli se vám to vrátí a to dítě bude mezi váma proplovat a bude využívat jen těch vašich... tady tyhle ty vaše slabosti (...). Ne, vy byste měli být zajedno, to znamená, (...) v tomhle byste měli umět spolu mluvit - u mě chodí spát v deset, takže u mě bude chodit taky spát v deset. Aby to dítě vědělo, že musím poslouchat mámu, musím poslouchat tátu. A potom si myslím, že potom nebude stát před nějakým rozhodováním, jestli mám být u mámy nebo u táty, protože (...) já tam nebudu mezi nima někde kličkovat, vím, že teda co musím udělat u jednoho, musím udělat u druhýho." (pracovnice OSPOD)

- Dohoda vs. soudní rozhodnutí (posilování odpovědnosti rodičů vs. přenášení odpovědnosti rodiči na instituce)
- Možnosti podpory – OSPOD, psychoterapie, párová terapie

Kdo by měl edukaci provádět?

- OSPOD (schůzka s oběma rodiči)

Soudci, pracovníci OSPOD obvykle uváděli, že edukaci by měl provádět OSPOD formou společné schůzky s oběma rodiči. Ze strany terapeutů a advokátů tento požadavek také zazníval, nicméně v menší míře, zpravidla to bylo ovlivněno vlastními negativními zkušenostmi s konkrétním OSPOD.

„Víte, my [OSPOD] pro tu osvětu jsme si vydali vlastní informační takový letáčky, takový brožurky, takže vlastně rodičům, když se nám ozvou na tu

výzvu toho soudu, na to usnesení, tak vlastně rodičům my prvotně pošleme tyhle ty naše informace, aby věděli, že to bude schůzka, že tam budou oba dva [matka i otec], aby byla transparentní, aby byli edukovaní. Prostě všechno jim tam vysvětlíme a poslední věta je - normální je se nesoudit, jo? Prostě jim popíšeme takovým nějakým způsobem, aby věděli, jakým způsobem k tomu budeme přistupovat, aby věděli, aspoň trošičku měli představu o tom, co je u nás čeká, co je čeká, když budou teda ten... procházet tím soudním řízením, takže jsme si udělali teda vlastní nějaký materiály k tomu, jo?" (pracovnice OSPOD)

➤ soudy (jiný soudní rok, kurz pro rozvádějící se rodiče)

Z diskuse vyplynulo, že některé soudy, respektive někteří soudci edukaci provádějí, neboť to považují za užitečné, byť se domnívají, že to není jejich úkolem a že tak suplují určitý chybějící či ne zcela funkční článek v systému. Jedním soudcem byl zmíněn kurz pro rozvádějící se rodiče, který realizuje soud, na němž působí, z prostředků, které se na tuto aktivitu podařilo získat.

„Ale zároveň by do toho bylo dobrý, kdyby do toho vstoupila nějaká sociální edukační služba, jo? Ono to v tom návrhu jako je, ale ten stát jako od toho dává ruce pryč, protože on to taky musí někdo zaplatit, ale zrovna ta edukace je strašně levná. Není levnější služby než edukace, natož pak hromadná edukace. Děláme edukaci pro deset rodičovskych párů, to je jednou za měsíc na okres. To stojí nic ve srovnání jako s jinejma jako konsekvencema, který jako vyvstanou z toho, že se ta rodina nezasazuje, tak prostě poskytnout všem rozvádějícím se rodičovskym párům, podle mejch informací to tak funguje v Británii, kdy (...) každé rodičovské pár má právo na čtyřhodinovou edukaci (...). Jsou tímhle způsobem zasanovaný. Ty lidi totiž, přestože to je tak rozšířený sociální fenomén, ty rozpady vztahů, tak ta edukovanost je minimální. Ty lidi nemají žádný, natož pak validní informace. A ty si myslím, že je potřeba jim zásadně prostě dát, čím dřív, tím lépe.“ (soudce)

Jedna z advokátek navrhovala, aby edukace probíhala například v rámci jiného soudního roku za účasti dalších odborníků (sociální pracovník, psycholog).

Míru zapojení do edukace ovlivňuje i míra vytížení, respektive přetížení soudce. Z pohledu jedné advokátky si ji mohou dovolit spíše okresní soudy než např. pražské soudy.

„Já teda základní problém, který vidím při srovnání třeba soudních jednání v Praze a mimo Prahu je obrovský nedostatek času. To znamená pokud je nařízené soudní jednání v Praze, my v podstatě na tohle to lidově nemáme vůbec čas to řešit. Já teda mám takovou zkušenost, že ty soudní jednání v Praze jsou třeba na hodinu. My za tu hodinu nestihneme udělat vůbec nic. (...) Někaký listinný důkazy, ani se nevyslechnou oba rodiče, ted'... nebo se ten výslech přepůlí a ten druhý z rodičů se převyslychá při dalším jednání. A ti klienti nesou už třeba těžce to, že jako nemohou tomu soudu ty informace sdělit. Vyslechnu se jenom jeden, ten druhý jakoby, že ještě nebyl slyšen a oni už jakoby podléhají nějaké panice, že... Ale pokud jsou třeba soudní jednání mimo Prahu, nevím, jak teda kolegové, mně se běžně stává, že ty jednání jsou nařízené třeba na dvě až tři hodiny, je to v podstatě takovej luxus, kterej dopřávají okresní soudy. Ted' mám třeba čerstvou zkušenost, [název města], jednání bylo nařizováno, tři jednání, každé bylo po jednom týdnu, což je jako opravdu nebývalý nadstandard. A každé to jednání trvalo dvě až tři hodiny. A skutečně při tom jednání se udělalo obrovské množství práce i s těmi rodiči a samozřejmě ten soud dopřál tomu času, aby s těmi rodiči se nějakým způsobem pracovalo. Záleží samozřejmě i na velké autoritě toho soudce. Měla jsem výbornou zkušenost z okresního soudu v [název města], kdy paní soudkyně

po pouhých dvou jednáních skutečně v roli soudce, mediátora a všeho dohromady dokázala i za pomoci teda doufám i právních zástupců, nás přivést k dohodě, kdy ta věc původně se ukazující jako poměrně sporná, skončila schválenou dohodou rodičů, která si myslím, že je jako i vyhovující pro nezletilý dítě, kterému teda v té době bylo bohužel jenom dva roky. Ale bylo to vlastně obrovský množství práce i toho soudce a on měl na to potřebný množství času. Takže i ten čas, bych řekla, v rámci těch jednání, hraje velkou roli, ale bohužel v Praze na to ten čas není." (advokátka)

- terapeuti, pracovníci nízkoprahových center, krizoví intervenenti, besedy s odborníky v mateřských centrech...

V diskusi terapeutů, jak informace a terapeutické služby zprostředkovat co nejširšímu spektru veřejnosti, tedy i lidem, kteří (zatím) nejsou motivováni vyhledat poradenství či terapii, zaznělo doporučení oslovovat rodiče v pro ně co nejpřirozenějším a bezpečném prostředí (nízkoprahovost) přes témata či problémy dětí a přes ně se dostat k tématům partnerským. Významnou roli v tomto smyslu pak mohou sehrát např. pracovníci nízkoprahových center, krizoví intervenenti, či odborníci během besed na dané téma.

„...tam [do mateřských center] chodí nejenom mámy, ale i tátové. A můžou jakoby společně jako komunikovat... si začínají na rodičovských tématech, co jakoby většinou je pro ně bezpečnější a jakoby k tomu dostávají tu nabídku, když je potřeba se na to podívat blíž, víc, kdyby chtěli, měli zájem, takže můžou přijít a nebo už jakoby si počkají po té besedě a že vlastně jako zpočátku to někdy tu zástupnou zakázku - nám zlobí dítě, potom promění - ono už je to dýl, ale stalo se tehdy, když můj muž začal jezdit kamiónem do zahraničí a prostě z té rodiny jako vymizel. A tam už se dá jako pracovat, jako vlastně ještě dřív na nějakých možná partnerských krizích tak, aby se zvládly a třeba nevyústilo to jako rozvodem. A pokud ano rozvodem, tak aby to vyústilo v té rovině nejenom partnerské, rodičovské, ale aby zjistili, že jsou třeba ještě i kamarádi v rámci, kterého se můžou potkávat a takhle to jako nastavit. Tak možná ještě jít jako před, do těch nejpřirozenějších jako pro ně prostředí, kam chodí jako bezpečně, kafe, v pohodě. A takhle jakoby zkusíme je přes to natáhnout.“ (terapeutka)

3.3 Potřeba vyšší dostupnosti psychologické pomoci

Ve všech diskusích zaznělo, že kvalitní psychologická/psychoterapeutická pomoc je nedostupná (nedostatek kvalitních terapeutů, nedostatek finančně dostupných terapeutů s ohledem na financování sociálních služeb), ať už se jedná o párové terapeuty (párová terapie, provázení rozchodem, práce s rodiči v rodičovském konfliktu), nebo psychoterapeuty pracující s dětmi. Nedostupná je i psychiatrická ambulantní péče, přičemž pracovníci OSPOD zaznamenali, že přibývá rodičů i dětí, kteří zjevně mají potíže psychiatrického rázu, byť třeba ještě neprošli vyšetřením psychiatra a nebyli diagnostikováni.

Určitou zárukou kvality terapeutické práce s dospělými jsou pro pracovníky OSPOD poradny pro rodinu manželství a mezilidské vztahy, osvědčuje se jim mít s nimi navázanou úzkou spolupráci, problémem jsou dlouhé čekací lhůty. Někteří klienti ocení, probíhá-li první setkání v poradně a dojednávání zakázky za účasti jejich pracovnice OSPOD (jde o klienty, pro které bývá pro ně obtížné zakázku samostatně formulovat a pomáhá jim doprovod známé osoby). Obtížné bývá získat kontakt na kvalitního dětského psychologa/terapeuta.

Ne všichni klienti, jak dospělí, tak dětští, psychologickou pomoc, dle pracovníků

OSPOD, skutečně potřebují. Extrémem jsou matky, které terapeutickou pomoc dítěti předimenzují – vodí jej k vícero různým odborníkům, popřípadě vyžadují rozličná potvrzení. Někdy psychologickou pomoc potřebují jen rodiče, jindy zase pouze dítě. Dále bylo v diskusi řečeno, že ne v každé fázi rozchodu/problému/konfliktu jsou rodiče na terapii či pro psychologickou pomoc zralí. Pokud jde o nařízenou odbornou pomoc, větší váhu mívá, je-li nařízena soudem. Nicméně ze strany jedné pracovnice OSPOD zaznělo, že je možné rodiče k vyhledání odborné pomoci účinně direktivně navést, aniž by vůbec bylo nutné zahájit správní řízení, či spoléhat na zásah soudu:

Ale my teda třeba i jako hodně děláme to, že vlastně, když vidíme, že fakt ti rodiče nejsou schopni vůbec, vůbec jako nějaké společné řeči, jako ničeho, tak automaticky teda doporučujeme a navazujeme jako na odborníky, ale snažíme se to tak, aby... ještě teda musím říct, že nemáme správní řízení za tu dobu, co to děláme, ale navázaných spoluprací hodně, ale s tím, že my to tak jako striktně direktivně, že prostě výstup... to jednání se udělalo tak prostě, aby výstupem bylo, že rodiče navážou. A už si jako zpětně třeba ověřujeme, jestli navázali. Ale zase, necháváme to na těch rodičích - takže vy nás do tehdy a do tehdy informujete, že jste navázali s tím a s tím. A když vidíme, že to dítě je zasažené jako, což zase jako je důležité při tom pohovoru, tak říkáme - vidíme, že je vhodná podpora i pro vaše dítě, navažte prostě spolupráci tak, aby vaše dítě... někdy nepotřebují rodiče, potřebuje to jenom to dítě. Ale to je zase asi na nás, abychom to vyhodnotily, že to nejde říct plošně. (pracovnice OSPOD)

V mezioborové skupině jedna účastnice zmínila zkušenost svého kolegy, který si ze svého působení na Floridě odnesl model kurzů pro rodiče a zkušenost s fungováním nařízené terapie – rodičům tam bývá terapie nařizována dle hesla „lepší nařízená terapie než žádná“. Což rezonuje také s její vlastní zkušeností, že i s klienty v největším konfliktu se obvykle podaří udělat alespoň nějakou práci.

3.4 Kdo by měl být v opatrovnickém řízení kolizním opatrovníkem dítěte?

Otázka, kdo by měl být kolizním opatrovníkem dítěte, byla diskutována v diskusní skupině s pracovníky OSPOD. Z jejich pohledu by v majetkových záležitostech měl být kolizním opatrovníkem advokát, jelikož ten je v této oblasti odborníkem. V ostatních záležitostech v souvislosti s rozchodem/rozvodem rodičů by měl být kolizním opatrovníkem OSPOD, neboť ten má k tomu nejvíce předpokladů, co se týče odbornosti, zkušeností a zřetele k zájmu dítěte. Pro advokáta bude vždy prioritou zájem klienta, který ho platí. Ani notáři nemají potřebné znalosti, aby dokázali rozpoznat, zda dohoda rodičů neodporuje zájmu dítěte, či není-li dítě ohroženo dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí. Jak k tomuto vyplynulo i z expertních rozhovorů, nebylo by ani smysluplné vytvářet novou profesi, naopak systémovým krokem by bylo podpořit pracovníky OSPOD, aby kolizní opatrovnictví lépe zvládali. Pokud by kolizním opatrovnictvím byla pověřena jiná profese, prodloužila by se doba, za kterou by se informace o ohrožení dítěte dostala k pracovníkům OSPOD.

Literatura

Höhne, S., Paloncyová, J. 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče.* Praha: VÚPSV, v. v. i.

Zákony

Zákon č. 359/1999 sb., o sociálně-právní ochraně dětí